

ТЕМАТИЧНИЙ ЗВІТ

**Складне становище цивільного населення, яке постраждало від конфлікту на
сході України**

Лютий 2017

Опубліковано Спеціальною моніторинговою місією ОБСЄ в Україні

© Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні 2017

Усі права захищені. Використання та копіювання змісту цього видання дозволяється виключно в некомерційних цілях та за умови обов'язкового посилання на Спеціальну моніторингову місію ОБСЄ в Україні.

Звіт англійською, українською та російською мовами доступний за посиланням

Зміст

A. Короткий виклад	- 1 -
B. Вступ та методологія	- 2 -
C. Загальні спостереження.....	- 3 -
1. Бойові дії у населених районах.....	- 3 -
i) Розміщення і застосування озброєння в населених районах	- 4 -
ii) Розміщення бойових позицій у населених районах	- 5 -
iii) Райони, що повністю не контролюються жодною із сторін	- 7 -
2. Запроваджені обмеження, що впливають на цивільне населення	- 8 -
D. Конкретні проблеми, що впливають на умови життя цивільного населення.....	- 9 -
1. Доступ до належного житла	- 9 -
i) Захоплені об'єкти приватної власності цивільного населення.....	- 9 -
ii) Обмеження доступу до об'єктів власності	- 10 -
iii) Пошкоджене та зруйноване майно.....	- 11 -
2. Доступ до достатньої, безпечної, прийнятної та доступної води.....	- 12 -
3. Доступ до джерел енергії для приготування їжі, опалення й освітлення	- 13 -
4. Доступ до медичного обслуговування.....	- 15 -
E. Висновки	- 17 -

А. Короткий виклад

Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні (СММ) здійснює постійний моніторинг районів, що постраждали від конфлікту, та висвітлює у своїх звітах складну гуманітарну ситуацію та її негативний вплив на життя найбільш вразливих верств населення України. За спостереженнями СММ, внаслідок тривалих бойових дій умови життя цивільного населення з обох боків лінії зіткнення погіршуються. Зокрема, це стосується доступу до належного житла, чистої питної води, джерел енергії для приготування їжі, опалення та освітлення, доступу до лікарських засобів першої необхідності та базових послуг у сфері охорони здоров'я, у тому числі психологічної підтримки. Цивільне населення, що проживає вздовж лінії зіткнення, довжина якої сягає приблизно 500 км, суттєво постраждало внаслідок бойових дій, у тому числі, через присутність Збройних сил України, збройних формувань так званої «ЛНР» і так званої «ДНР», а також внаслідок застосування важкого озброєння на території та безпосередньо біля сіл і міст. Крім того, з моменту початку конфлікту з обох боків лінії зіткнення було вжито низку заходів, що суттєво вплинули на основні економічні та соціальні права цивільного населення. Сторони продовжують нехтувати міжнародними стандартами у сфері прав людини та звичаєвими нормами міжнародного гуманітарного права, внаслідок чого цивільне населення зазнає невиправданих страждань.

Бойові дії у населених районах загрожують безпеці цивільного населення і негативно впливають на умови їх життя. СММ зафіксувала численні випадки потрапляння приватних будинків під перехресний вогонь, що призводило до їх пошкодження або цілковитого руйнування. Під час патрулювання спостерігачі на власні очі бачили, наскільки у результаті обстрілів населених районів були пошкоджені життєво важливі об'єкти інфраструктури: системи водопостачання, водоочисні споруди, енергетична інфраструктура, а також комунікації необхідні для їх функціонування. Сторони зайняли житлові будинки, будівлі шкіл та лікарень. Землі сільськогосподарського призначення були зайняті чи стали непридатними для використання через наявність там мін чи снарядів, що не вибухнули.

Лінія зіткнення ізолювала та розділила громади; часто члени родин опинялися відірваними один від одного. У багатьох випадках вона стала бар'єром, що обмежив доступ місцевого населення до суспільних благ, розірвав торговельні зв'язки та змусив людей змінити місце проживання задля продовження навчання, пошуків нової роботи, отримання пенсій та соціальної допомоги. Частина цивільного населення більше не має доступу до основних послуг у своїх населених пунктах. Більшість соціальних, адміністративних і медичних закладів були переміщені або припинили свою роботу, внаслідок чого населення, що проживає в зоні конфлікту лишилось без соціального захисту. У деяких селах спостерігачі відмітили, що є лише один лікар чи медсестра або взагалі відсутні медичні працівники. Іноді, машини швидкої допомоги не можуть дістатись тих, хто потребує невідкладної допомоги через наявність блокпостів, мін, активні бойові дії або брак пального.

Відсутність залізничного сполучення через лінію зіткнення у поєднанні з і так обмеженою свободою пересування жителів Донбасу, ще більше загострює проблеми, викладені у цьому звіті.

Можливості для працевлаштування зникають внаслідок вимушеного закриття заводів та підприємств. Втрата економічних можливостей, продовжує неспівмірно впливати на цивільне населення, що проживає в межах зони безпеки. Купівельна спроможність людей зменшилась внаслідок пошкодження чи зруйнування підприємств та об'єктів інфраструктури, скорочень персоналу, затримок з виплатою заробітної плати та нестачею нових робочих місць. Райони, що раніше були єдиним економічним цілим, були розділені, а обмеження та відсутність доступу до життєво важливих товарів та послуг ще більш ускладнено зростаючими цінами.

У цьому звіті, що охоплює період з травня до кінця вересня 2016 року, коротко викладено основні події, що загострюють важке становище цивільного населення на сході України. СММ зазначає, що ситуація з дотриманням прав людини й гуманітарна ситуація, в якій опинилося цивільне населення, котре проживає по обидва боки лінії зіткнення, залишається мінливою і продовжує погіршуватись. Тривалі бойові дії негативно впливають на життя населення, масштаб такого впливу в кожному конкретному населеному пункті визначається ступенем обмеження свободи пересування, географічною близькістю до активних бойових дій та масштабами пошкоджень об'єктів цивільної інфраструктури. Доки сторони не дотримуватимуться режиму сталого припинення вогню, не почнуть виконувати Мінські домовленості і не реалізують заходи щодо поліпшення гуманітарної ситуації на Донбасі, цивільне населення як у підконтрольних, так і непідконтрольних уряду районах Донецької та Луганської областей залишатиметься у складному становищі та навіть у небезпечних для життя умовах.

В. Вступ та методологія

Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ (СММ), розміщена в Україні 21 березня 2014 року Рішенням Постійної ради ОБСЄ №1117, уповноважена, серед іншого, «здійснювати моніторинг дотримання прав людини і основних свобод та надавати підтримку їх дотриманню»¹. Ставлячи собі за мету зниження напруженості та забезпечення миру, стабільності і безпеки в Україні, що відповідним чином відображено в мандаті Місії, СММ як жодна з інших організацій має можливість здійснювати моніторинг ситуації і звітувати про перебіг бойових дій, які й надалі ставлять під загрозу життя людей, призводять до жертв серед цивільного населення і спричиняють пошкодження життєво важливих об'єктів цивільної інфраструктури.

У цьому звіті висвітлено проблеми, що постають перед цивільними особами у зоні конфлікту, зокрема, це стосується доступу до належного житла, чистої питної води, джерел енергії для приготування їжі, опалення та освітлення, доступу до лікарських засобів першої необхідності та базових послуг у сфері охорони здоров'я. Звіт не дає

комплексної оцінки гуманітарної ситуації, що склалася на сході України. Мета звіту полягає в загальному огляді гуманітарних проблем і ключових причин для занепокоєння, пов'язаних з веденням бойових дій у населених районах, і відповідних заходів, вжитих сторонами.

Висновки цього звіту ґрунтуються на даних, що збирались СММ під час постійного моніторингу в період з травня до кінця вересня 2016 року. СММ щоденно спостерігає за ситуацією, в якій перебуває цивільне населення, що проживає у Луганській та Донецькій областях вздовж лінії зіткнення, довжина якої сягає приблизно 500 км. Особлива увага приділяється жителям важкодоступних місцевостей, а також тим місцям, де збройні формування «ДНР» та «ЛНР» встановили свої позиції або застосовують військову техніку на території та безпосередньо біля населених районів. Подібні ситуації за участю Збройних сил України є також предметом уваги СММ. Місія здійснює моніторинг ситуації з дотримання прав людини, а також умов життя й гуманітарних потреб цивільного населення, застосовуючи методи прямого спостереження та інтерв'ю.

Свобода пересування спостерігачів має вирішальне значення для виконання завдань викладених у мандаті СММ. У період з 1 січня до 27 вересня 2016 року було зафіксовано приблизно 1 000 випадків обмеження свободи пересування спостерігачів СММ, з яких 80% припадають на непідконтрольні уряду райони. Ці обмеження стали на заваді СММ рівномірно виконувати покладені на неї завдання з обох боків від лінії зіткнення, зокрема, під час оцінювання масштабів руйнувань та визначення кількості будівель захоплених в результаті конфлікту. Райони, в яких велись активні бойові дії, часто співпадали з районами, в яких озброєні члени «ДНР» й озброєні члени «ЛНР» обмежували свободу пересування спостерігачів СММ. Військовослужбовці Збройних сил України, хоч і меншою мірою, але також обмежували свободу пересування спостерігачів СММ². Крім того, камери та безпілотні літальні апарати, що використовує СММ для дистанційного спостереження, тимчасово виводились з ладу внаслідок численних ворожих дій³.

С. Загальні спостереження

1. Бойові дії у населених районах

У Донецькій області порушення режиму припинення вогню здебільшого були зосереджені вздовж лінії зіткнення, зокрема, в районах Авдіївки та Ясинуватої, де розташовані об'єкти водо- й електропостачання стратегічного значення, а саме Донецька фільтрувальна станція, а також у підконтрольних «ДНР» Горлівці, Дебальцевому і підконтрольних уряду Світлодарську, Жованці та частині південного Зайцевого. За звітний період, на півдні Донецької області з'явилися нові гарячі точки, зокрема, в таких населених районах як підконтрольні «ДНР» Докучаєвськ, Саханка і Пікузи (колишнє Комінтернове) та у підконтрольному уряду Водяному. У цих гарячих

точках СММ майже щоденно фіксувало активні бойові дії, з періодами раптової та тривалої ескалації.

У Луганській області кількість випадків порушення режиму припинення вогню суттєво збільшилось в перший тиждень червня, а потім повторно – в середині липня. СММ відзначила збільшення кількості порушень режиму припинення вогню, причому найбільша кількість таких порушень була зафіксована 2 серпня в районах, прилеглих до підконтрольної «ЛНР» Кадіївки (колишній Стаханов), а також біля мосту в Станиці Луганській, де у серпні спостерігалось погіршення ситуації. Міст у Станиці Луганській — це єдиний офіційний дорожній коридор у Луганській області, призначений виключно для пішоходів, що складається з хиткої дерев'яної конструкції, яка з'єднує частини зруйнованого мосту. За даними Державної прикордонної служби України, за місяць цей міст перетинають близько 150 000 осіб. Час очікування складає від 1 до 5 годин. Основною причиною роздратування та незадоволеності населення є довгі черги на різних блокпостах під час проходження процедур контролю та перевірки. У серпні, коли температура досягала 40 °С, за медичною допомогою до медпрацівників, які чергували біля мосту, іноді зверталось до 25 осіб у день. Найбільше скаржилися на гіпертонію та зневоднення. Більшість інших порушень режиму припинення вогню зафіксовано в підконтрольних уряду Троїцькому, Щасті (місце розташування ТЕС) і Золотому. У районі Золотого (Луганська область) розташовані об'єкти життєзабезпечення, які постачають воду й електроенергію як до підконтрольних уряду, так і до підконтрольних «ЛНР» районів. Новими гарячими точками стали: підконтрольне уряду село Лобачеве й підконтрольне «ЛНР» село Жовте, розташовані на протилежних берегах річки Сіверський Донець, що як природний бар'єр є частиною лінії зіткнення, а також підконтрольне уряду село Лопаскине. У цих місцях збройні формування продовжували вести вогонь з одних населених пунктів по інших, не розрізняючи цивільні та нецивільні об'єкти і нехтуючи гарантіями захисту цивільного населення, передбаченими нормами міжнародного гуманітарного права. Те саме стосується і військовослужбовців Збройних сил України⁴.

Слід зазначити, що Рамковим рішенням Тристоронньої контактної групи про розведення сил і засобів від 21 вересня 2016 року було встановлено обмеження на ведення бойових дій на узгоджених ділянках уздовж лінії зіткнення⁵. Для проведення початкового розведення сил та засобів було визначено й узгоджено три ділянки: між містами Золоте і Первомайськ (Луганська область), навколо мосту південніше Станиці Луганської (Луганська область), а також між селами Богданівка і Петрівське (Донецька область). На момент підготовки цього звіту було відзначено певний прогрес на двох із цих ділянок, а також тривали переговори із визначення додаткових ділянок для розведення сил і засобів.

i) Розміщення і застосування озброєння в населених районах

Збройні формування продовжили розмішувати озброєння й військову техніку в населених районах. Збройні сили України також діяли аналогічним чином⁶.

Спостерігачі СММ зафіксували розміщене в населених районах озброєння і ведення вогню з житлових районів підконтрольної «ДНР» Горлівки і підконтрольних уряду Станиці Луганської і Щастя. У період з травня до вересня 2016 року з обох боків лінії зіткнення СММ проводила аналіз воронок і фіксувала наслідки обстрілів у населених районах⁷. У зазначений період випадки застосування важкого озброєння стали частішими⁸. Застосування цього озброєння викликає занепокоєння, оскільки, беручи до уваги масштабність ураження вибухової хвилі, неприцільний характер ведення вогню, використання різних видів снарядів можуть призвести до масштабних руйнувань цивільних об'єктів й інфраструктури. Крім того, ці види озброєння створюють вибухові хвилі такої потужності і таку кількість осколків, що може спричинити загибель або поранення будь-кого, хто опиниться в зоні ураження (від 35 до 200 м залежно від типу застосованого озброєння), а також пошкодження будь-якого об'єкта.

У багатьох випадках, коли спостерігачі СММ проводили аналіз воронок, цивільні особи повідомляли, що обстріли відбувалися вночі і задля цього підвозили техніку й озброєння. Більш того, члени збройних формувань «ДНР» і «ЛНР» звертались з проханням до місцевих жителів використати дахи їх будинків для розміщення вогневих позицій⁹. Так, 4 липня СММ зафіксувала два вибухи, оцінені як постріли з міномета з житлового району в підконтрольній «ДНР» Горлівці. Там же спостерігачі відзначили дві пари свіжих слідів гусеничної техніки, що свідчили про те, що озброєння було підвезене на ймовірну вогневу позицію з розташованого неподалік промислового комплексу великої площі, а пізніше його повернули на територію комплексу. 30 серпня в підконтрольних «ДНР» Пікузах (колишнє Комінтернове) Донецької області СММ зафіксувала протитанкову керовану ракету, що застрягла в даху будинку. На даху також були виявлені використані гільзи від автоматичного гранатомета, що підтверджує факт розташування вогневої позиції на даху¹⁰. СММ отримувала інформацію про подібні ситуації за участі Збройних сил України. У підконтрольній уряду Хлібодарівці Донецької області, спостерігачі СММ стали свідками розміщення вогневих позицій в населених районах, жителі висловили своє занепокоєння пов'язане з озброєнням, яке зберігається в будинках місцевого населення і що воно може стати причиною обстрілів у відповідь, від яких вони будуть вимушені рятуватись втечею¹¹. З кінця червня в підконтрольних уряду Луганському і Світлодарську Донецької області жителі повідомляли СММ, що військовослужбовці Збройних сил України щоночі підвозять важку артилерію і розміщують свої вогневі позиції у житлових районах¹². Крім того, жителі скаржилися на погіршення стану доріг внаслідок пересування військової техніки.

ii) Розміщення бойових позицій у населених районах

Збройні формування продовжили розміщувати свої позиції у населених районах. Збройні сили України також діяли аналогічним чином. З обох боків лінії зіткнення місцеві жителі скаржились на утиски з боку сторін, а також повідомляли про випадки неналежної поведінки під впливом алкоголю і негативного ставлення до місцевого населення. Під час ротації на блокпостах через присутність як нової, так і попередньої

зміни подвоюється чисельність особового складу Збройних сил України та кількість членів збройних формувань. Саме цей період найчастіше характеризується зростанням кількості випадків утисків щодо цивільних осіб. Розташування тимчасових стрільбищ біля населених районів є ще однією причиною для занепокоєння¹³.

Розміщення сторін може негативно впливати на можливості населення заробляти собі на життя. Наприклад, у підконтрольному уряду Добропіллі Донецької області представник сільськогосподарського підприємства повідомив про те, що Збройні сили України використовують багато земельних ділянок, однак фермери, які, як і раніше повинні сплачувати орендну плату і податок на землю, не отримують від них жодної компенсації. До того ж, наявність мін та снарядів, що не вибухнули, становить безпосередню загрозу безпеці населення¹⁴ і робить сільськогосподарські землі непридатними до використання. У травні 2016 року місцева жителька Лебединського в Донецькій області повідомила СММ, що після того як у червні 2015 року на подвір'я її будинку влучили три снаряди калібром 152 мм, снаряди, що не вибухнули, і досі знаходяться у її саду. Так само, у травні жителі Красної Талівки Донецької області та в липні жителі Оріхового Луганської області повідомили спостерігачам ОБСЄ, що вони не наважуються обробляти поля через наявність там мін. У травні 2016 року «голова» «сільської ради» підконтрольної «ДНР» Стили повідомив спостерігачам СММ, що основним джерелом доходів жителів завжди було сільське господарство. Проте наразі з 9 000 га сільськогосподарських земель 4 500 га забруднені мінами та снарядами, що не вибухнули¹⁵. Спостерігачі також відвідали інші райони (наприклад, підконтрольні уряду Колесниківку і Комишуваха Луганської області, а також підконтрольні «ЛНР» населені пункти Крута Гора і Красний Яр), де місцеві жителі повідомили про те, що їх попередили, що сільськогосподарські роботи можуть бути небезпечними для життя через можливу наявність на полях мін.

Розміщення військової техніки на території сіл, селищ та міст неминуче призводить до ризику обстрілів невибіркового характеру. Спостерігачі СММ повідомляли про просування сторонами вперед, іноді відстань між ними скорочувалась до 100 і менше метрів у межах населених районів¹⁶. Спостерігачі СММ зазначили, що рівень насильства зріс у підконтрольному «ЛНР» Жовтому, коли відстань між позицією Збройних сил України на північному березі річки Сіверський Донець та позицією «ЛНР», розташованою навпроти неї на південному березі річки, скоротилася. 12 серпня кілька жителів села Лобачевого Луганської області порізно повідомили спостерігачам СММ, що сторони, позиції яких були розташовані за кілька сотень метрів одна від одної на протилежних берегах річки, спочатку словесно провокували одне одного, після чого відбулась перестрілка. Аналогічним чином, лінія зіткнення проходить через південну частину Зайцевого Донецької області, де сторони зайняли свої позиції на протилежних кінцях селища, з часом позиції сторін наблизились одна до одної. Бойові дії на території селища відбуваються майже щодня. Жителі повідомляють, що починаючи з серпня кількість обстрілів збільшилась і тепер вогнева активність відбувається і у світлий час доби. Становище місцевих жителів, зокрема найбільш уразливих верств населення (таких як діти), ускладнюється ще й від того, що

вони відчувають психологічний вплив, проживаючи в умовах постійних обстрілів. СММ зафіксувала велику кількість випадків подібного розміщення бойових позицій у підконтрольних «ДНР» населених районах¹⁷.

До того ж, розміщення збройних формувань в населених районах, супроводжується захопленням адміністративних будівель, що також може обмежувати права цивільних осіб щодо доступу до державних послуг, включаючи послуги у сфері освіти¹⁸ та охорони здоров'я. У підконтрольному «ДНР» Самійловому члени патруля СММ бачили, що два підрозділи були розміщені поряд зі школою, яка на той час не працювала. У шкільній будівлі був розташований штаб. Спостерігачі СММ також повідомили про випадки, коли військовослужбовці Збройних сил України займали адміністративні будівлі у підконтрольних уряду районах. Наприклад, у підконтрольній уряду Райгородці Луганської області в будівлі поряд з дитячим садком, на відстані 15 м від школи, спостерігачі СММ зафіксували наявність споруди військового призначення. Співробітники школи повідомили спостерігачам СММ, що вони не мають доступу до підвального, а також додаткового складського приміщень, оскільки вони були зайняті військовослужбовцями, які використовують їх у своїх потребах¹⁹. Протягом звітного періоду СММ також зафіксувала пошкодження будівель дитячих садків та шкіл у підконтрольному «ДНР» Куйбишевському районі Донецька²⁰. У підконтрольній «ДНР» Макіївці спостерігачі СММ оцінили наслідки попадання снаряду у дах шкільної будівлі, в якій на момент обстрілу нікого не було. Загальна площа стелі, зруйнованої у трьох класних приміщеннях, становила приблизно 250 квадратних метрів, розбито понад 40 вікон, а також пошкоджено меблі і систему опалення. Так само, у школі в підконтрольному «ДНР» Докучаєвську спостерігачі СММ зафіксували отвори від куль у вікнах. Директор школи повідомив спостерігачам, що під час обстрілу у школі перебували 14 учнів²¹.

ііі) Райони, що повністю не контролюються жодною із сторін

Цивільне населення, яке проживає в районах, що не контролюються повною мірою жодною із сторін, зазнає ще більших труднощів. Наприклад, протягом останніх кількох місяців СММ відзначила погіршення гуманітарної ситуації у Новоолександрівці Луганської області. В невеликому селі Новоолександрівка, розташованому між позиціями Збройних сил України і «ЛНР», деякі з позицій знаходяться на відстані менш, ніж 200 м. від будинків цивільного населення. 15 червня СММ зафіксувала в Новоолександрівці понад 100 вибухів²². Обидві сторони обмежують свободу пересування жителів. За словами місцевих жителів, військовослужбовці Збройних сил України більше не дозволяють їм їздити за продуктами до підконтрольної уряду Попасної, розташованої на захід від села. Лише раз на місяць члени «ЛНР» дозволяють місцевим жителям проїжджати автомобілем через блокпост до підконтрольного «ЛНР» Первомайська, в інших випадках люди повинні перетинати блокпост пішки чи на велосипеді²³. Отже, щоб отримати доступ до товарів першої необхідності або основних послуг, люди змушені час від часу йти стежками через ліс, де встановлені міни та міни-пастки. Через брак фактичного контролю у цьому районі жодна група

саперів не погоджується проводити роботи з розмінування. Будь-яка цивільна особа, що зазнала поранень або потребує іншої невідкладної медичної допомоги, не зможе отримати її у селі. З міркувань безпеки або через обмеження свободи пересування, машини швидкої допомоги не виїжджають до деяких районів. Наприклад, бригади швидкої допомоги змушені підлаштовуватися під розклад блокпостів, що працюють не у цілодобовому режимі. Таким чином, особливо вночі, це обмежує свободу пересування машин швидкої допомоги та позбавляє цивільне населення доступу до невідкладної допомоги. Протягом останніх двох років жителі Новоолександрівки були позбавлені електро- й водопостачання і не мали доступу до належного медичного обслуговування. Жителі покладаються на доступ до води з приватних колодязів, що створює додаткові труднощі для літніх людей і людей з обмеженими можливостями, які змушені носити ємкості з водою через усе село. Спостерігачам СММ повідомили, що влітку, було шість випадків, коли ведення обстрілів (у тому числі, трасуючими снарядами) спричинило займання трави та пожежі, що призвели до пошкоджень прилеглих будинків цивільного населення. Жителі села були змушені самотужки гасити пожежі.

Так само, жителі тієї частини Золотого, яка не контролюється жодною із сторін, мають доступ до медичних послуг лише в підконтрольних районах «ЛНР». Машини швидкої допомоги приїжджають із Первомайська (приблизно 7–8 км від Золотого), який підконтрольний «ЛНР», але транспортні засоби не можуть дістатись тих районів Золотого, які не підконтрольні жодній із сторін, оскільки єдиний дозволений маршрут пролягає крізь тунель під залізницею, який контролюється озброєними членами «ЛНР». Проїхати там неможливо, адже у тунелі встановлені дванадцять протитанкових мін. 22 серпня молодий чоловік повідомив СММ, що його матір померла після того, як отримала поранення від кулі, що пробила вікно. Він викликав швидку допомогу, але машина не змогла проїхати до села через ведення активних бойових дій у тому районі, бригада швидкої допомоги змогла дістатись Золотого лише наступного ранку, щоб забрати тіло²⁴.

2. Запроваджені обмеження, що впливають на цивільне населення

30 березня 2015 року СММ опублікувала свій перший тематичний звіт про гуманітарну ситуацію, в якій опинилося цивільне населення, що постраждало від конфлікту в невідконтрольних Уряду районах Донецької і Луганської областей. У звіті «Спостереження щодо колишніх бюджетних установ у Донецькій та Луганській областях»²⁵ наведено аналіз ситуації, що склалася в листопаді 2014 року після того, як уряд України ухвалив рішення про припинення фінансування бюджетних установ і організацій у Донецькій та Луганській областях, а також про їхнє переміщення до підконтрольних уряду районів²⁶. Дія цього рішення поширювалася на лікарні, дитячі будинки, заклади для людей з інвалідністю та будинки для осіб похилого віку, а також банківські установи²⁷. Рішення уряду також передбачало припинення соціальних виплат, у тому числі пенсій за віком і інвалідністю²⁸, особам, що проживають у невідконтрольних уряду районах. Пізніше Уряд оголосив, що особи, які проживають у невідконтрольних уряду районах, повинні зареєструватися як тимчасово переміщені

особи в підконтрольних уряду районах, щоб отримувати пенсії і соціальні виплати там, де уряд має можливість їх здійснювати²⁹ (середній розмір пенсії за віком становив лише близько 2 доларів США на день)³⁰. З огляду на межі зони безпеки, встановлені Мінським Меморандумом від 19 вересня 2014 року³¹, бюджетні установи були переміщені до підконтрольних уряду районів, зважаючи на це, Донецька й Луганська обласні адміністрації також були переміщені до Краматорська і Сєверодонецька відповідно. Зміни та невизначеність у структурах місцевого самоврядування, спричинені, зокрема, переміщенням сільських рад і створенням військово-цивільних адміністрацій³², ще більше вплинули на доступ населення до державних послуг, а деякі села взагалі залишилися без жодного органу управління³³. Вже у січні 2015 року уряд запровадив такі заходи як: обмеження свободи пересування цивільного населення³⁴, припинення руху громадського транспорту через лінію зіткнення³⁵, кількісні обмеження на провезення особистих речей через лінію зіткнення³⁶, а також заборона провозити продукти харчування й медикаменти у комерційних цілях³⁷. У лютому 2016 року уряд зупинив виплату пенсій і соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам і декотрим пенсіонерам, поки місце їх фактичного проживання не буде підтверджено. Метою зазначених заходів було припинити ці виплати особам, що проживають у непідконтрольних уряду районах³⁸.

Аналогічним чином, все більше фактів свідчать про те, що «ЛНР» і «ДНР» намагаються вживати заходів, що безпосередньо впливають на жителів цих районів. Це включає введення обов'язкової «перереєстрації» прав власності³⁹ та обмеження на ввезення лікарських засобів. Крім того, з липня 2015 року були введені обмеження доступу до непідконтрольних уряду районів міжнародним організаціям, що надають гуманітарну допомогу. Своєю чергою, це ускладнює доставку засобів допомоги і реалізацію діяльності, спрямованої на захист населення⁴⁰.

D. Конкретні проблеми, що впливають на умови життя цивільного населення

1. Доступ до належного житла

Ведення активних бойових дій у населених районах та заходи, запроваджені у відповідь на це, продовжили впливати на доступ до житла. Спостерігачі СММ зафіксували пошкодження й зруйнування об'єктів приватної власності, а також випадки захоплення цих об'єктів як у підконтрольних, так і в непідконтрольних уряду районах. Не існує комплексної оцінки масштабу руйнувань / пошкоджень майна чи захоплення будівель внаслідок конфлікту. Право на належне житло не реалізовується повною мірою, якщо мешканці не забезпечені чистою питною водою, необхідними санітарними умовами та не мають доступу до джерел енергії для приготування їжі, опалення та освітлення. Об'єкти базової інфраструктури водо- й електропостачання були пошкоджені внаслідок активних бойових дій, а запроваджені сторонами заходи ще більш ускладнили доступ до цих життєво важливих послуг .

i) Захоплені об'єкти приватної власності цивільного населення

СММ повідомляла про кілька випадків захоплення об'єктів цивільної власності⁴¹. У підконтрольній уряду Станиці Луганській (Луганська область) спостерігачі СММ повідомили про позиції Збройних сил України, розташовані на об'єктах власності цивільного населення. Спостерігачі СММ зафіксували, як військовослужбовці Збройних сил України входили й виходили з будинків у підконтрольних уряду районах Золотого в Луганській області⁴². У середині липня у підконтрольному «ДНР» Дебальцевому СММ зазначила, що покинуті будівлі були захоплені озброєними людьми в військовому одязі. Подібна ситуація була зафіксована спостерігачами СММ у підконтрольному «ДНР» селі Пікузи (колишнє Комінтернове), де члени «ДНР» проживали в покинутих будинках, які часто ставали цілями для обстрілів, що призводило до пошкоджень об'єктів власності⁴³. СММ також отримувала повідомлення про випадки пошкодження будинків та майна цивільного населення військовослужбовцями у підконтрольних уряду районах Золотого⁴⁴ та в підконтрольному уряду Ленінському Донецької області⁴⁵, а також заяви про крадіжки, скоєні озброєними особами в підконтрольній «ЛНР» Паньковці та Раївці⁴⁶ та підконтрольній «ДНР» Комуні⁴⁷. Цивільне населення повідомило, що військові не сплатили рахунки за комунальні послуги в будинках, які вони використовували⁴⁸. Цивільне населення висловило своє занепокоєння спостерігачам СММ щодо можливого замінування у Луганській області їх покинутих будинків та ділянок навколо них⁴⁹.

ii) Обмеження доступу до об'єктів власності

Сторони також ввели спеціальні обмеження свободи пересування, що ще більше ускладнили доступ цивільного населення, що постраждали від конфлікту, до об'єктів їх власності⁵⁰. 3 липня в підконтрольній уряду частині Золотого Луганської області, СММ зафіксувала новий блокпост на в'їзді до жилого району, де військовослужбовці Збройних сил України захопили приватні будинки. Єдиний альтернативний в'їзд до цього району був перекритий гілками дерев та піском⁵¹. Протягом останнього тижня вересня, спостерігачі СММ відзначили на ділянці розведення сил і засобів в районі Золотого певний прогрес, пов'язаний з демонтажем бетонних блоків та вилученням мін, що перешкождали доступу до цієї ділянки. У підконтрольній уряду Миколаївці Донецької області місцевий житель повідомив спостерігачам СММ, що військовослужбовці Збройних сил України перекрили дорогу і цим ускладнили під'їзд транспортних засобів до шістьох будинків, де переважно мешкають літні люди⁵². Зазвичай, введення таких обмежень пояснюють міркуваннями безпеки. У випадку підконтрольної уряду Миколаївки згодом стало відомо, що зрештою жителі отримали доступ до своїх будинків, щойно ситуація з безпекою покращилась. В ізольованому селі Водяне Донецької області підконтрольному уряду (де 22 червня під час пішого патрулювання спостерігачі СММ потрапили під мінометний обстріл⁵³) усі жителі наразі проживають у кооперативному будинку і не мають доступу до своїх будинків⁵⁴. Цивільне населення було вимушено залишити деякі райони підконтрольної уряду Мар'їнки в Донецькій області, але час від часу у супроводі військовослужбовців Збройних сил України вони навідуються до своїх будинків.

iii) Пошкоджене та зруйноване майно

У Луганській та Донецькій областях тривалі бойові дії, у тому числі із застосуванням важкого озброєння поблизу населених районів, призвели до значних пошкоджень майна цивільного населення з обох боків лінії зіткнення⁵⁵. СММ повідомляла, що внаслідок численних випадків мінометних та артилерійських обстрілів було пошкоджено майно цивільного населення, а також про наявність воронку у населених районах і прилеглих полях з обох боків лінії зіткнення. Наприклад, СММ повідомили⁵⁶, що в підконтрольній уряду Жованці (південній частині Зайцевого) в Донецькій області, у якій проживало близько 230 осіб, більшість будинків було пошкоджено внаслідок конфлікту: три чверті будинків/будівель зазнали незначних пошкоджень (здебільшого це вибиті вікна та незначні пошкодження дахів), приблизно 20 будинків потребують капітального ремонту, а ще 16 не підлягають відновленню. Жителі повідомили, що в середині серпня, внаслідок сильних обстрілів на одній вулиці були зруйновані всі будинки. У підконтрольному уряду Мирному Донецької області, жінці похилого віку, чий будинок був вщент зруйнований внаслідок обстрілу 18 серпня, довелося спати в літній кухні на її подвір'ї⁵⁷. Влітку, західні околиці підконтрольного «ДНР» Петрівського району Донецька регулярно зазнавали обстрілів. Будинки та особисте майно цивільного населення були пошкоджені, що змусило людей залишити ці райони. Жителі повідомили, що родини з маленькими дітьми вдень перебували в своїх будинках, але на ніч намагалися знайти безпечніше житло. Внаслідок обстрілів значні пошкодження об'єктів приватної власності також було зафіксовано у підконтрольному «ДНР» селищі Трудівські в Петровському районі Донецька, селах Олександрівка та Старомихайлівка, а також у підконтрольних уряду районах Мар'їнки та селі Красногорівка. Майже всі жителі села Сокільники підконтрольного «ЛНР» через значні пошкодження їх власного майна були змушені шукати собі інше житло в сусідніх селах⁵⁸.

Цивільне населення неодноразово висловлювало своє занепокоєння спостерігачам СММ з приводу того, чи буде здійснюватися відшкодування збитків за пошкодження приватного майна та у які строки. Декілька жителів, чиє майно було повністю зруйновано або зазнало суттєвих пошкоджень, повідомили, що вони не отримали жодної допомоги. Зруйноване чи пошкоджене житло нерідко призводило до подальшого переміщення людей, які залишилися без даху над головою. Сторони оголосили про введення програм з часткового відшкодування збитків і відновлення. Однак, оцінка реалізації цих програм так само, як і потреба усунути прогалини українського законодавства щодо відшкодування шкоди за пошкоджене або зруйноване майно внаслідок конфлікту, має лишатись предметом подальшого спостереження⁵⁹. Водночас, за нещодавно отриманою інформацією, є приклади того, що військовослужбовці Збройних сил України відшкодовували збитки та брали участь у відновленні пошкодженої власності, як от у підконтрольному уряду Нижньотеплому Луганської області. Там, спостерігачі СММ зафіксували пошкодження трьох житлових будинків та об'єктів інфраструктури, а жителі порізно повідомили, що ці пошкодження були завдані рано вранці. Військовослужбовець повідомив спостерігачам, що

пошкодження були спричинені пострілами з бойової машини піхоти Збройних сил України. 24 вересня спостерігачі СММ зафіксували, що пошкоджені об'єкти інфраструктури були відремонтовані, а військовослужбовці Збройних сил України допомагали власникам пошкоджених будинків з ремонтом⁶⁰.

2. Доступ до достатньої, безпечної, прийнятної та доступної води

Забезпечення чистою питною водою в районах, охоплених конфліктом, залишається проблемним⁶¹. Ураховуючи складність будови систем водопостачання, трубопроводи часто пролягають через лінію зіткнення і постачають воду до районів з обох її боків, а взаємозв'язок між постачанням води та електроенергії, збільшує уразливість цієї системи до наслідків конфлікту⁶². Ситуація ускладнюється ще й тим, що більшість джерел забору води розташовані з одного боку лінії зіткнення, а повинні забезпечувати водою споживачів з обох боків. У цьому контексті виникає гостра потреба в розробці механізму для здійснення платежів за воду та електроенергію з однієї сторони на іншу⁶³.

Декілька разів СММ отримувала скарги про те, що нібито одна сторона навмисно відключала подачу води іншій стороні, пояснюючи це несплатою рахунків за спожиту воду. Для вирішення цієї проблеми в підконтрольних уряду Золотому й Артема Луганської області було встановлено лічильники води на водопровідних трубах, якими подається вода до підконтрольних «ЛНР» районів. Однак, наприкінці вересня Луганське енергетичне об'єднання через заборгованість припинило електропостачання Попаснянського районного водоканалу. На водоканалі повідомили, що як наслідок забезпечення водою 1,2 млн осіб з обох боків лінії зіткнення було зупинено чи суттєво скорочено, а жителі підконтрольних уряду Попасної, Золотого, Гірського та непідконтрольних уряду Первомайська, Стаханова, Брянки, Кіровська та Алчевська повідомляли про значну нестачу води. Міжнародний Комітет Червоного Хреста, сплатив деякі рахунки за електроенергію (в екстреному порядку і лише за обмежений період), щоб не допустити відключення від води 600 000 осіб⁶⁴. Після цього Луганське енергетичне об'єднання відновило електропостачання водоканалу. Робоча підгрупа з економічних питань Тристоронньої контактної групи вже неодноразово вносила це питання до порядку денного та закликала сторони до того, щоб знайти сталі рішення для забезпечення регулярної оплати рахунків за постачання води та електроенергії, у тому числі для погашення накопиченої заборгованості.

Наслідки обстрілів із застосуванням важкого озброєння в населених районах включають пошкодження об'єктів життєво важливої інфраструктури, зокрема, систем водопостачання і водоочисних споруд, а також електричних мереж та інших комунікацій, необхідних для функціонування об'єктів водопостачання⁶⁵. Це наражає цілі райони на ризик нестачі води та електроенергії. Крім того, хімічні реактиви, необхідні для фільтрації води, зберігаються безпосередньо біля очисних споруд, що в разі вибуху може загрожувати здоров'ю місцевого населення, яке проживає поблизу. Починаючи з березня, внаслідок активних бойових дій навколо підконтрольної уряду Авдіївки та підконтрольної «ДНР» Ясинуватої в Донецькій області, Донецька

фільтрувальна станція, розташована між двома сторонами, припинила свою роботу. Станція забезпечує чистою водою понад 600 000 осіб, які проживають з обох боків лінії зіткнення в Авдіївці, Ясинуватій, Донецьку та розташованих поблизу селах. Майже щотижня протягом звітного періоду СММ фіксувала порушення режиму припинення вогню в районах прилеглих до фільтрувальної станції⁶⁶.

Системи накопичення й подачі води взаємозв'язані з системами електропостачання, а тому в умовах відсутності аварійних генераторів відключення електроенергії також призведе до припинення подачі води цивільному населенню. Подібна ситуація склалася наприкінці липня, коли СММ повідомили про те, що внаслідок обстрілів поблизу підконтрольної «ДНР» Ясинуватої були пошкоджені лінії електропередачі, що живлять Донецьку фільтрувальну станцію, що своєю чергою призвело до зупинення її роботи. Після проведення ремонту, лінії електропередачі знову були пошкоджені, але цього разу внаслідок обстрілу, який спричинив повне відключення електропостачання. Це негативно вплинуло як на роботу фільтрувальної станції та розташовані поблизу населені пункти, так і на Авдіївське водосховище, що раніше використовували як резервне джерело водопостачання.

Подібна ситуація склалася поблизу фільтрувальної станції № 2 у підконтрольній «ДНР» Горлівці, де на початку липня було зафіксовано обстріл. Вода на станцію подається з річки Сіверський Донець через канал Сіверський Донець-Донецьк. Внаслідок обстрілів були пошкоджені як сам канал, так і електропідстанції та лінії електропередач, що обслуговують фільтрувальну станцію. Крім того, з 15 квітня 2016 року без централізованого водопостачання залишаються щонайменше п'ять сіл, розташованих уздовж лінії зіткнення в районі підконтрольного уряду Березового між підконтрольною «ДНР» Оленівкою і підконтрольним урядом Новотроїцьким у Донецькій області (це, зокрема, стосується Солодкого, Березового, Степного, Тарамчук та Оленівки, загальна чисельність населення яких становить близько 7000 жителів). В той день внаслідок обстрілу було пошкоджено високовольтну лінію електропередачі, яка забезпечує електроенергією водонапірну станцію. Таким чином, електропостачання водонапірної станції було відключено і досі не відновлено через те, що повалена опора лінії електропередачі знаходиться на недоступній замінованій ділянці. У районі Золотого Луганської області також розташований розподільний вузол водо- й електропостачання⁶⁷, через який здійснюється обслуговування як підконтрольних уряду, так і підконтрольних «ЛНР» районів; внаслідок бойових дій там постійно фіксувались пошкодження. Жителі повідомили, що було встановлено новий водяний насос, що качає питну воду з місцевої свердловини. Оскільки, ні урядові органи влади, ані члени «ЛНР» не мали доступ до цього району, жителі встановили водяний насос самотужки. У підконтрольній уряду Жованці в Донецькій області місцевому населенню довелося покладатися на віддалені свердловини після того, як село залишилося без електроенергії.

3. Доступ до джерел енергії для приготування їжі, опалення й освітлення

Від доступу до джерел енергії залежить здатність людей опалювати та освітлювати свої оселі, зберігати та готувати їжу, а також займатися щоденними сімейними та господарськими справами. Окрім заходів запроваджених сторонами, що впливають на доступ до джерел енергії, основною проблемою досі залишається ведення бойових дій у населених районах, що призводять до регулярних пошкоджень об'єктів інфраструктури. Подібно до системи водопостачання, електромережі та газопроводи, що часто пролягають через лінію зіткнення, обслуговують жителів з обох її боків. Представники газової компанії у Києві підтвердили інформацію щодо припинення поставок газу з підконтрольних уряду районів до підконтрольного «ЛНР» Первомайська. Припинення цих зв'язків негативно впливає на цивільне населення з обох боків лінії зіткнення⁶⁸.

Понад 16 000 осіб у підконтрольних уряду Мар'їнці та Красногорівці Донецької області залишаються без газу з літа 2014 року, коли було пошкоджено газопровід. Аналогічно, з вересня 2015 року жителі підконтрольної уряду Трьохізбенки в Луганській області живуть без газу після обстрілу поблизу підконтрольного «ЛНР» села Сокільники. Газопровід проходить через райони, підконтрольні «ЛНР», де ситуація з безпекою не дозволила провести оцінку пошкоджень. На дорозі, вздовж річки в підконтрольному «ЛНР» селі Сокільники було зафіксовано декілька блокпостів та значна присутність збройних формувань, до того ж сама місцевість сильно замінована.

Жителі Жованки в Донецькій області повідомили спостерігачам СММ, що вони вже кілька місяців залишаються без електроенергії через пошкодження внаслідок обстрілів. Підконтрольні «ДНР» райони Зайцевого були знову під'єднані до електромережі після того, як трансформатор було переміщено далі від лінії зіткнення. Проте, підконтрольна уряду Жованка і більше половини підконтрольних «ДНР» районів Зайцевого і далі залишаються без електроенергії. В результаті пошкодження газопроводів, мешканці низки сел поблизу лінії зіткнення змушені були перейти на використання вугілля, ціна на яке для населення є надмірно високою, як от у підконтрольному уряду Майорську Донецької області.

28 травня, в підконтрольному «ДНР» Куйбишевському районі Донецька, СММ дізналася, що внаслідок обстрілу було пошкоджено газопровід, в якому пробоїну тимчасово обмотали ізоляційною стрічкою. Хоча, місцеві жителі говорили, що в їхні квартири газ поступає, спостерігачі СММ відчували запах газу, що просочувався з труби⁶⁹.

Задля того, щоб цивільне населення з обох боків лінії зіткнення знову отримало доступ до життєво важливих послуг, СММ сприяє дотриманню режиму припинення вогню шляхом здійснення «дзеркального патрулювання» уздовж лінії зіткнення для забезпечення проведення ремонтно-відновлювальних робіт на пошкоджених об'єктах інфраструктури⁷⁰. Наявність мін поблизу цих об'єктів часто ускладнювало проведення необхідних ремонтних робіт⁷¹. На 12 пріоритетних ділянках для розмінування, визначених Тристоронньою контактною групою для забезпечення проведення ремонту

об'єктів інфраструктури, роботи з розмінування та ремонтно-відновлювальні роботи проводилися нерегулярно та часто ускладнювалися через брак гарантій безпеки. Крім того, сприяючи створенню безпечних умов, СММ спостерігала за тим, як ведення бойових дій продовжує наражати на небезпеку життя робітників ремонтних бригад. У понад 20 випадках протягом звітнього періоду, СММ фіксувала порушення режиму припинення вогню безпосередньо біля місць, де проводилися ремонтні роботи. Наприклад, ремонтні роботи на газопроводі між Мар'їнкою і Красногорівкою часто доводилось зупиняти через те, що поблизу відбувалися порушення режиму припинення вогню⁷². Так само, ремонт на електростанції в підконтрольному уряду Щасті у Луганській області неодноразово призупиняли через вибухи неподалік електростанції⁷³. Тривалі обстріли та застосування важкого озброєння сторонами призводило до нових пошкоджень нещодавно відремонтованих об'єктів цивільної інфраструктури⁷⁴. Більше того, протягом останніх місяців багато ремонтних проектів на об'єктах життєво важливої інфраструктури в Донецькій області було призупинено через брак домовленостей між сторонами про надання гарантій безпеки, у тому числі щодо низки об'єктів водо- та газопостачання, що потребують ремонту з обох боків лінії зіткнення.

4. Доступ до медичного обслуговування

Реалізація права на медичне обслуговування безпосередньо залежить від можливості забезпечити належним рівнем безпеки медичні закладів, а також від наявності лікарських препаратів, електроенергії і чистої води, транспортних засобів медичного призначення і забезпечення належних умов праці й життя для працівників системи охорони здоров'я. Тривалі бойові дії в населених районах та заходи, запроваджені сторонами, можуть призвести до невілювання цих вимог.

У травні 2016 року під час візиту до селища Ленінське Донецької області спостерігачі СММ зафіксували, що з міркувань безпеки машини поліції та швидкої допомоги не мали доступу до цього населеного пункту⁷⁵. Подібним чином, спостерігачів СММ проінформували, що після обстрілу контрольно-пропускного пункту в підконтрольному «ДНР» селищі Оленівка 27 квітня 2016 року⁷⁶ усі машини швидкої допомоги селища було переведено до підконтрольного «ДНР» Докучаєвська, внаслідок чого невідкладна медична допомога для жителів Оленівки стала важкодоступною⁷⁷. Збройні сили України не дозволили цивільному населенню із підконтрольної «ДНР» Новоградівки пройти до підконтрольного уряду села Гранітне Донецької області, розташованого на відстані менше 12 км. Через це жителі були вимушені їхати за ліками та продуктами до підконтрольної уряду Волновахи Донецької області, що розташована за 35 км від села. Аналогічним чином, жителі підконтрольного уряду селища Новолуганське Донецької області повідомили, що у разі надзвичайних ситуацій машини швидкої допомоги не приїдуть до їх селища, оскільки проїзд до населених пунктів, розташованих між останнім блокпостом і лінією зіткнення, суттєво ускладнений.

Лікарні та медичні заклади також постраждали від обстрілів. Тривалі бойові дії в населених районах впливають на психологічний стан жителів, які постійно перебувають під загрозою обстрілів. У підконтрольному «ДНР» селі Комуна, розташованому за 2 км на захід від підконтрольного «ДНР» Дебальцевого, місцеві жителі повідомили спостерігачам СММ, що багато дітей страждають на психосоціальні розлади, а послуг соціально-психологічної допомоги отримати майже неможливо. Жінка, матір трьох дітей, розповіла спостерігачам СММ, що під час найбільш активних бойових дій у районах підконтрольних «ДНР» Комуни і Дебальцевого, її чотирирічний син перестав розмовляти і відтоді мовчить⁷⁸. Схожі повідомлення були висловлені декількома жителями підконтрольної уряду Авдіївці Донецької області: психологічні травми, що були отримані під час конфлікту, ще довго даватимуться взнаки і що вони конче потребують психологічної допомоги. Люди також зазначили, що їм доводиться спати в одязі, а під час нічних обстрілів взагалі не спати⁷⁹.

З середин липня 2015 року міжнародні організації з надання гуманітарної допомоги були вимушені призупинити свою діяльність у підконтрольних «ДНР» та «ЛНР» районах, що суттєво вплинуло на доступ пацієнтів до медикаментів, медичних послуг і продуктів харчування, а також на доступ до психологічної та соціально-психологічної допомоги. Наприклад, у підконтрольному «ЛНР» Жовтому, де немає лікаря на постійній основі, організація «Лікарі без кордонів» привозили місцевому населенню медикаменти, доки у вересні 2015 року їм не довелося припинити свою діяльність, у зв'язку із рішенням структур «ЛНР» про заборону їх діяльності у підконтрольних «ЛНР» районах⁸⁰. Населення підконтрольної уряду Трьохізбенки Луганської області повідомило спостерігачам СММ, що відсутність доступу до постійного медичного обслуговування належної якості залишається однією з їх основних проблем.

Більше того, зазначене вище переміщення банківських установ і припинення виплат пенсій населенню у непідконтрольних уряду районах обмежило їх доступ до медикаментів. Ця проблема особливо вразила верстви населення з хронічними захворюваннями, які покладаються на свою пенсію, щоб придбати ліки. Заборона перевезення комерційних товарів також обмежила доступ до ліків, товарів медичного призначення, медичного обладнання та пального для машин швидкої допомоги і генераторів. Введенні обмеження свободи пересування цивільного населення обома сторонами ще більше загострюють викладені вище проблеми. Внаслідок переміщення колишніх бюджетних установ⁸¹, у тому числі лікарень, психіатричних установ та інтернатів, багато медичних працівників і спеціалістів виїхали з непідконтрольних уряду районів⁸². У підконтрольній уряду Петрівці Луганської області під час спілкування з медперсоналом лікарні спостерігачі СММ дізналися, що лікувальний заклад продовжує працювати, однак через вкрай обмежену кількість співробітників населенню надається лише базове медичне обслуговування⁸³. Деякі зруйновані медичні установи з часом були відремонтовані (наприклад, у Попасній), однак, все ще залишається значна кількість пошкоджених приміщень, що є непридатними для експлуатації. Для отримання консультації лікаря-спеціаліста пацієнтів направляють до

лікарень у підконтрольних уряду Сєвєродонецьку (понад 100 км) або Харкові (понад 200 км)⁸⁴. Варто зазначити, що враховуючи складність ситуації, лікарі надають медичну допомогу всім, незалежно від їх місця реєстрації та фактичного проживання⁸⁵.

Е. Висновки

На сході України цивільне населення в зоні конфлікту з обох боків лінії зіткнення продовжує зазнавати невинуватих страждань від тривалих бойових дій і пов'язаних з ними небезпек, а також від обмежень, запроваджених сторонами. Досягнення режиму повного припинення вогню, відведення забороненого озброєння та підвищення ефективності виконання сторонами своїх зобов'язань за Мінськими домовленостями здатні миттєво покращити становище цивільного населення, включаючи його найбільш уразливі групи: жінок, дітей та літніх людей, а також поліпшити гуманітарну ситуацію на Донбасі, що є однією зі складових зазначених вище зобов'язань.

Сторони повинні дотримуватися міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини, а також звичаєвих норм міжнародного гуманітарного права, яке передбачає захист цивільного населення. Збройні формування «ДНР» та «ЛНР», а також Збройні сили України повинні утримуватися від захоплення об'єктів цивільної власності, будівель шкіл та лікарень, а також від розміщення установок та позицій поблизу цивільних об'єктів чи в населених районах. Сторони повинні утримуватися від використання важкого озброєння в населених районах та поблизу об'єктів цивільної інфраструктури, оскільки це не лише наражає цивільне населення на небезпеку, але й призводить до пошкодження особистого майна громадян, споруд цивільного призначення, а також життєво важливих об'єктів водо- та електропостачання. Такі пошкодження та руйнування призводять до порушення права цивільного населення на гідні умови життя і наражають його ризику суворих позбавлень у небезпечних для життя умовах. Люди залишаються без даху над головою, без засобів для існування, практично без доступу до основних послуг та з обмеженими можливостями для отримання освіти й медичної допомоги⁸⁶. Для полегшення тягаря, що незаслужено ліг на плечі цивільного населення, необхідно зняти введені обмеження щодо діяльності міжнародних організацій з надання гуманітарної допомоги. СММ й надалі готова підтримати зусилля, спрямовані на полегшення становища цивільного населення, зокрема, через сприяння діалогу задля забезпечення дотримання режиму припинення вогню, щоб цивільне населення мало доступ до основних прав людини.

¹ ОБСЄ, Постійна рада, Рішення № 1117 «Розміщення спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні (СММ)», РС.DEC/1117, березень 2014 р.

² Тематичний звіт СММ ОБСЄ «Обмеження свободи пересування та інші перешкоди у виконанні мандата СММ, (січень–червень 2016 року)», <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/264861?download=true>

³ Оперативний звіт Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні (СММ): СММ втрачає безпілотний літальний апарат над Корсунем, 3 червня 2016 р., <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/244801>;

Оперативний звіт Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні: падіння БПЛА СММ дальнього радіуса дії в Донецькій області, обстріл міні-БПЛА в Луганській області, 26 липня 2016 р., <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/256431>; Спеціальна моніторингова місія потрапила під вогонь зі стрілецької зброї в Новоолександрівці, 21 серпня 2016 р. <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/260551>; Оперативний звіт Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні: вогонь зі стрілецької зброї поблизу безпілотного літального міні-апарата СММ неподалік Богородичного, 25 вересня 2016 р. <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/267536>.

⁴ Пор. також результати дослідження, проведеного Моніторинговою місією ООН з прав людини в Україні, 15-а доповідь про ситуацію з правами людини в Україні за період з 16 травня до 15 серпня 2016 р., с. 11-12, п. 31–32 *«За повідомленнями цивільного населення з обох сторін лінії зіткнення як Збройні Сили України так і озброєні групи вели бойові дії із населених районів, де цивільні особи відчували на собі наслідки зворотного воюю. Це є поширеною практикою. УВКПЛ зафіксувало таку тенденцію в таких підконтрольних Уряду містах: Авдіївка, Мар'їнка, Красногорівка та Чермалик, а також у таких населених пунктах, контрольованих «Донецькою народною республікою»: Макіївка, Докучаєвськ, Горлівка, Комінтернове, Зайцеве, Спартак, Саханка, Ясинувата, а також у Петровському, Куйбишевському та Київському районах міста Донецьк. Хоча УВКПЛ не може встановити, чи такі дії здійснювалися воюючими сторонами умисно, ризики для цивільних осіб, пов'язані з цими діями, викликають надзвичайне занепокоєння»* http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Ukraine15thReport_ukr.pdf.

⁵ Рамкове Рішення Тристоронньої контактної групи про розведення сил і засобів від 21 вересня 2016 р. <http://www.osce.org/ru/cio/266271> (наявна лише версія російською мовою); Спеціальний представник Чинного голови ОБСЄ М. Сайдік вітає прийняття Рамкового рішення про розведення сил і засобів, 21 вересня 2016 р., <http://www.osce.org/cio/266331>.

⁶ У Станиці Луганській (Луганська область) СММ зафіксувала військову техніку, зокрема бойові машини піхоти (БМП-2), що стояли поряд з будинками приватного сектора, а також імітацію вогневої позиції за 15 м від дороги (спостереження СММ, травень 2016 р.). У підконтрольному урядові Золотому (Луганська область) Місія зафіксувала броньовану машину (БРДМ-2), приховану між будинками мирних жителів (спостереження СММ, липень 2016 р.). СММ також зафіксувала, що військові позиції та/або військова техніка були розміщені в таких населених пунктах, як Лопаскине в Луганській області (спостереження СММ, серпень 2016 р.). У травні спостерігачі зафіксували залп із реактивної системи залпового вогню в районі підконтрольних «ДНР» Новотроїцьке/Докучаєвськ. У Докучаєвську три місцеві жителі розповіли Місії, що в їхньому районі розташовані позиції «ДНР». Неподалік одного житлового району СММ бачила нерухому вантажівку військового типу, автобус під маскувальною сіткою і двох чоловіків в уніформі військового типу У підконтрольних урядові районах Золотого спостерігачі зафіксували броньовану машину (БРДМ-2), що стояла між житловими будинками. 31 серпня СММ оцінювала наслідки обстрілу в підконтрольній «ДНР» Олександрівці. Місцеві жителі повідомили СММ, що під час нічного обстрілу вони бачили на вулиці принаймні дві броньовані машини. У підконтрольній урядові Красногорівці (Донецька область) Місія зафіксувала свіжі воронки від розриву артилерійських снарядів калібру 122 мм, від вибуху яких був пошкоджений багатоквартирний будинок, розташований приблизно за 100 м від позиції Збройних сил України.

⁷ Так, у підконтрольній «ДНР» Старомихайлівці Донецької області спостерігачі бачили свіжу воронку за 10 м від будівлі дитячого садку. Члени патруля визначили, що воронка утворилася від вибуху мінометної міни калібру 82 мм. СММ зауважила, що на цій самій вулиці були розташовані позиція і блокпост «ДНР» на відстані 70 м і 800 м від дитячого садку відповідно. Місцеві жителі повідомили, що озброєні чоловіки вели вогонь з позицій поблизу житлових районів, але трохи згодом відвели своє озброєння (спостереження СММ, травень 2016 р.). 30 червня в Новоолександрівці (Луганська область) спостерігачі Місії зафіксували 12 свіжих воронок на присадибній ділянці за 20–30 м від житлового будинку. За їхньою оцінкою, воронки виникли внаслідок розриву гранат, випущених з автоматичного гранатомета (АГС-17, 30 мм). Раніше СММ визначила за допомогою моніторингу, що позиції «ДНР» були розташовані за 2–3 км від місця, де були зафіксовані воронки, тоді як позиції Збройних сил України — лише за 400–600 м від нього. Див. Останні новини від Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні (СММ), 30 червня 2016 р. <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/250281>. 30 червня у Врубівці Луганської області два місцеві жителі розповіли патрулю Місії, що попередньої ночі із Миколаївки (Луганська область) вівся вогонь з 152-міліметрових гаубиць. У підконтрольній урядові Миколаївці спостерігачі спілкувалися з двома місцевими мешканцями, які також підтвердили, що уночі з їхнього селища почали стріляти з важкої артилерії. СММ відвідала місце, з якого начебто вівся артилерійський вогонь, та помітила на схилі сліди важкої гусеничної техніки, нещодавно залишені там на значній площі. Вони відповідали слідам буксированої артилерійської установки калібру 152 мм.

Патруль Місії також виявив дві свіжі вогневі позиції. Подібним чином, у серпні жителі Лобачевого (Луганська область) повідомляли СММ, що обстріли велися з північного напрямку, тобто з підконтрольних урядові районів. Спостерігачі Місії також проводили аналіз воронок в таких населених пунктах: у Донецькій області — Мар'їнка, Красногорівка, Новотроїцьке, Луганське; Калинове, Миронівка, Лебединське, підконтрольне «ДНР» Ясне, підконтрольна «ДНР» Макіївка, підконтрольна «ДНР» Саханка, підконтрольний «ДНР» Докучаєвськ, підконтрольні «ДНР» райони Донецька (спостереження СММ, червень 2016 року), підконтрольна «ДНР» Ясинувата, підконтрольна «ДНР» Горлівка, підконтрольна «ДНР» Старомихайлівка, підконтрольне «ДНР» Комінтернове; у Луганській області — Попасна, Станиця Луганська, Новоолександрівка, підконтрольна «ЛНР» Раївка, підконтрольне «ЛНР» Калинове, підконтрольна «ЛНР» Вергулівка. У підконтрольній «ДНР» Новій Мар'ївці СММ зафіксувала дві свіжі воронки поблизу складської будівлі (цивільного призначення) приблизно за 150 м від блокпоста і житлових будинків. У підконтрольних «ДНР» Пікузах (колишнє Комінтернове) спостерігачі зафіксували дві свіжі воронки на відстані приблизно 20 м від житлового будинку і за 100 м від блокпоста. У підконтрольній «ДНР» Горлівці, де спостерігачі здійснювали аналіз п'ятих свіжих воронок, місцеві жителі повідомили, що вони чули вибухи й бачили дульне полум'я в лісопосадці на північ від житлового кварталу.

⁸ Зокрема, зенітні гармати, міномети калібру 82 мм і 120 мм, гармати, встановлені на бронемашини, танки, артилерія калібром 122 мм і 152 мм, а також реактивні системи залпового вогню (РСЗВ). Так, 28 липня в підконтрольному урядові Новотошківському Луганської області Місія зафіксувала три воронки в полі на відстані приблизно 1,5 км від лінії зіткнення. Одна воронка, за оцінками спостерігачів, утворилася від влучення ракети з реактивної системи залпового вогню. СММ ОБСЄ, Останні новини від Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні (СММ), 28 липня 2016 р., <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/257126>. Аналогічно 19 серпня в підконтрольній «ДНР» Стилій СММ зафіксувала в полі ракети РСЗВ, що застрягли в трьох свіжих воронках. Четверта воронка була розташована в саду за 25 м на південь від будинку. СММ визначила, що воронка утворилася від розриву артилерійського снаряда, калібр якого становив не менше 122 мм. На розташованому поблизу будинку були незначні осколкові пошкодження, три вікна розбиті. Останні новини від Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні (СММ), 19 серпня 2016 р. <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/260536>.

⁹ У Куйбишевському районі Донецька співбесідники припустили, що озброєні особи іноді ведуть вогонь із сусідніх районів, але потім одразу відводять своє озброєння. За словами жителів, озброєні члени «ДНР» запитували, чи можна їм розмістити міномети на даху будинку для ведення вогню (спостереження СММ, травень 2016 р.). Жителі підконтрольної «ДНР» Старомихайлівки в Донецькій області повідомили, що озброєні особи вели вогонь у безпосередній близькості від житлових районів й одразу після обстрілу відводили озброєння (спостереження СММ, травень 2016 р.). У Докучаєвську кілька жителів повідомили, що озброєні члени «ДНР» зазвичай ведуть вогонь із житлових кварталів міста, після чого інша сторона у відповідь відкриває вогонь по житлових районах з важкого та легкого озброєння. Одного дня, зафіксувавши ознаки обстрілу в Петровському районі підконтрольного «ДНР» Донецька, спостерігачі помітили присутність у цьому районі кількох десятків осіб у формі військового типу, до того ж декілька з них були озброєні снайперськими гвинтівками та кулеметом. У підконтрольному «ЛНР» Калиновому 23 липня СММ бачила, як поблизу житлових районів вівся вогонь із чотирьох артилерійських систем калібру 122 мм (три з яких, за оцінками спостерігачів, були самохідними гаубицями). У підконтрольних «ДНР» Пікузах (колишнє Комінтернове) патруль Місії зафіксував броньовану машину (БРДМ-2), сховану у дворі будинку. У Луганській області, на схід від Лопаскиного, зафіксовано нещодавно влаштовану вогневу позицію.

¹⁰ Останні новини від Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні (СММ), 31 серпня 2016 року <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/261856>.

¹¹ Спостереження СММ, червень 2016 р.

¹² За твердженнями жителів Луганського, починаючи з 29 червня 2016 року Збройні сили України щовечора підвозили важку артилерію, перед тим як вночі відкривати вогонь у східному напрямку. Співбесідники також підкреслили, що артилерійські позиції облаштовували у полі за Вуглегірською ТЕС у Світлодарську, а також на невеличкій ділянці місцевості на північ від Луганського (спостереження СММ, липень 2016 р.).

¹³ Наприклад, жителі Лопаскиного в Луганській області стверджували, що військовослужбовці Збройних сил України влаштовували тимчасове стрільбище на присадибній ділянці зайнятого ними будинку (на відстані приблизно 400 м від лінії зіткнення). За їхніми словами, стрілянина починалася, коли вони збиралися неподалік, щоб купити харчів в автолавці, що приїздила до села. Спостерігачі Місії

переказали всі занепокоєння жителів до Спільного центру з контролю та координації (СЦКК) (спостереження СММ, серпень 2016 р.).

¹⁴ Наприклад, Місія уточнювала обставини поранення фермера, який під час роботи на тракторі 3 травня підірвався на наземній міні неподалік Гнутового Донецької області. У період з 16 до 22 травня один чоловік загинув, а ще один зазнав серйозних поранень, коли трактор наїхав на протитанкову міну поблизу Павлополя в Луганській області. 20 липня двох чоловіків було госпіталізовано з пораненнями, які вони отримали неподалік підконтрольної «ДНР» Андріївки, коли їхній комбайн наїхав на вибуховий пристрій. У морзі лікарні ім. Калініна в підконтрольному «ДНР» Донецьку спостерігачі бачили тіло жінки з великою кількістю осколкових поранень, які вона отримала 4 серпня, підірвавшись на міні-пастці під час роботи на присадибній ділянці свого будинку в Петровському районі Донецька.

¹⁵ Крім того, представники місцевих сільськогосподарських компаній у Новолуганському Донецької області повідомили представникам Місії, що вони втрачають прибуток, оскільки змушені сплачувати податок на землю, яку вони не можуть обробляти, оскільки вона замінована (спостереження СММ, травень 2016 р.). У «ДНР», за інформацією Озерянівської сільської ради, якій підпорядковані селища Озерянівка, Михайлівка, Широка Балка і Ставки, використовувати можна лише 5 % сільськогосподарських угідь, а решту або заміновано, або зайнято укріпленими позиціями збройних формувань (спостереження СММ, травень 2016 р.).

¹⁶ Так, наприкінці грудня 2015 року СММ зафіксувала зміну ситуації, коли сторони почали повільно просуватися і взяли під свій контроль Павлопіль і Комінтернове, розташовані на північний схід від Маріуполя. Так само в середині квітня 2016 року спостерігачі зафіксували, що блокпост Збройних сил України, розташований на південь від Донецька неподалік Березового, було переміщено, внаслідок чого відстань між блокпостами сторін скоротилася приблизно до двох кілометрів.

¹⁷ Див. виноска 6, 7 та 8 вище.

¹⁸ З огляду на наближення початку навчального року спостерігачі СММ від 17 серпня почали відвідувати школи з обох боків лінії зіткнення, приділяючи особливу увагу питанню зайняття шкільних будівель. Протягом цього часу спостерігачі Місії відвідали більше 20 будівель шкіл і зафіксували кілька випадків, коли сторони були розташовані безпосередньо поряд з освітніми закладами. Див. також результати дослідження Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, наведені в 15-ій доповіді про ситуацію з правами людини в Україні, с. 13, п. 37: *«Близькість лінії зіткнення, де військові сили супротивників розташовані на відстані меншій, ніж через вулицю одне від одного, підкреслює необхідність негайного відведення військових сил з районів, в яких проживає цивільне населення, та припинення використання освітніх закладів та закладів охорони здоров'я у військових цілях»* http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Ukraine15thReport_ukr.pdf.

¹⁹ Також у підконтрольній урядові частині Золотого (60 км на захід від Луганська) позиції Збройних сил України були розташовані за 400 метрів від школи, де готувалися до початку навчального року. У підконтрольній урядові Авдіївці Донецької області, неподалік бібліотеки й дитячого будинку, спостерігачі бачили військову техніку й особовий склад, а також маскувальні сітки і мішки з піском. Відвідуючи підконтрольне «ДНР» Самійлове, спостерігачі СММ зауважили, що два підрозділи були розташовані неподалік від школи. У тому ж Самійловому в будівлі колишньої школи був розміщений «штаб». У підконтрольній урядові Комишувасі Луганської області спостерігачі Місії бачили військову базу, розташовану на відстані близько 120 м від школи. У підконтрольній урядові Новоселівці Донецької області штаб Збройних сил України був розташований у центрі села на відстані 400 м південніше школи. Спостерігачі СММ зустрілися зі співробітниками школи № 5 у підконтрольній урядові Красногорівці Донецької області, які розповіли, що школа постраждала від нещодавнього обстрілу, що стався 16 червня. Вони також висловили свої занепокоєння з приводу того, що військові позиції розташовані близько від шкільної будівлі.

²⁰ Спостерігачі зафіксували, що будівлі двох дитячих садків, а також прилегла до них територія зазнали пошкоджень внаслідок артилерійського обстрілу уночі 28 травня. Під час огляду приміщень одного з цих дитячих садків були виявлені такі пошкодження: один осколок потрапив до спальної кімнати на другому поверсі, інший пошкодив залізні сходи зовнішнього аварійного виходу, а ще один осколок влучив у залізний паркан навколо дитсадка. Співробітники дитячого садка підтвердили час обстрілу і показали спостерігачам три осколки, виявлені на дворі за будівлею дошкільного закладу. У приміщенні іншого дитячого садка спостерігачі Місії не зафіксували пошкоджень, однак на прилеглий території було достатньо багато свідчень нещодавнього обстрілу, у тому числі розбиті вікна і пошкоджені дерева. У підконтрольному «ЛНР» Первомайському команда СММ бачила пошкоджену внаслідок обстрілу будівлю дитсадка. Співробітники школи повідомили, що внаслідок цього школа не зможе відкритися 1 вересня 2016 року (спостереження СММ, червень 2016 р.).

²¹ Спостереження СММ, вересень 2016 р.

²² Останні новини від Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні (СММ): <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/247401>.

²³ Спостереження СММ, липень і вересень 2016 р.

²⁴ Останні новини від Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні (СММ) станом на 24 серпня 2016 р. <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/261106>.

²⁵ Тематичний звіт СММ ОБСЄ «Спостереження щодо колишніх бюджетних установ у Донецькій та Луганській областях», 30 березня 2015 р. <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/151766?download=true>

²⁶ Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 листопада 2014 року «Про невідкладні заходи щодо стабілізації соціально-економічної ситуації в Донецькій та Луганській областях», введене в дію Указом Президента України № 875/2014 від 14 листопада 2014 р.; Постанова Кабінету Міністрів України № 595 від 7 листопада 2014 р. «Деякі питання фінансування бюджетних установ, здійснення соціальних виплат населенню та надання фінансової підтримки окремим підприємствам і організаціям Донецької та Луганської областей».

²⁷ Постанова Правління Національного банку України № 466 від 9 серпня 2014 р. про призупинення здійснення фінансових операцій усіма банками, небанківськими установами та національним оператором поштового зв'язку, які є платіжними організаціями, на територіях, які не контролюються українським урядом.

²⁸ Після ухвалення Постанови Кабінету Міністрів № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб», що виїхали з тимчасово окупованої території України і зони проведення антитерористичної операції, пенсіонери й одержувачі соціальної допомоги можуть, за фізичної можливості, переїхати на постійне місце проживання до підконтрольних урядові населених пунктів, зареєструватися там як внутрішньо переміщені особи (ВПО) і подати заяву на переведення всіх виплат за новим місцем проживання.

²⁹ Постанова № 595 передбачає виплату соціальної допомоги фізичним особам після того, як вони: 1) перемістяться до підконтрольних урядові районів; 2) зареєструються як внутрішньо переміщені особи; 3) отримають довідку про взяття на облік ВПО; 4) подадуть письмову заяву до відповідної державної установи про переведення соціальних виплат. Цю процедуру визначено Постановою Кабінету Міністрів № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб, що виїхали з тимчасово окупованої території України і зони проведення антитерористичної операції», як зазначено в Указі № 875/2014.

³⁰ Світовий банк, «Україна: спеціальна аналітична записка: Пенсійна реформа для забезпечення фінансово-бюджетної стабільності і соціальної відповідності», 1 квітня 2016 р. <http://pubdocs.worldbank.org/en/306341459504748724/Ukraine-EU-Special-Focus-Note-April-2016-ENG.pdf>

³¹ Меморандум від 19 вересня 2014 р. про виконання положень Мінського протоколу від 5 вересня 2014 р. <http://www.osce.org/ru/home/123807>; наприклад, у Донецькій області шість сільських рад і адміністративних одиниць Тельманівського району (підконтрольний «ДНР») були переведені під юрисдикцію Волноваського району (підконтрольний урядові). Крім того, 20 травня 2015 р. сільську раду Виноградного (а також підпорядковані їй села Піонерське і Приморське) було передано з Новоазовського району (підконтрольного «ДНР») під юрисдикцію підконтрольного урядові Маріуполя. Чотири сільради і підпорядковані їм села з Новоазовського району було передано під юрисдикцію Волноваського району.

³² Відповідно до Закону України «Про військово-цивільні адміністрації» № 141-VIII від 3 березня 2015 р. (надалі — «Закон про ВЦА») військово-цивільні адміністрації (ВЦА) тимчасово заміщають органи місцеві органи самоврядування та місцеві органи виконавчої влади в районі проведення антитерористичної операції (АТО) і діють у складі Антитерористичного центру при Службі безпеки України (АТЦ). ВЦА створені указом Президента і визначаються як тимчасові державні органи, що здійснюють повноваження районних та обласних рад, державних адміністрацій (місцевих органів виконавчої влади), а також інші функції, визначені Законом про ВЦА. Так само ВЦА, створені в містах і селах, є тимчасовими державними органами, що здійснюють повноваження органів місцевого самоврядування (рад) та їхніх виконавчих комітетів, голів, а також інші функції, визначені Законом про ВЦА. У статті 5 Закону про ВЦА чітко визначено, серед іншого, такі повноваження ВЦА: встановлювати обмеження свободи пересування на вулицях, дорогах та окремих ділянках місцевості; організувати перевірку документів, що посвідчують особу, а також огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, крім обмежень, установлених Конституцією України; встановлювати обмеження щодо торгівлі зброєю та алкогольними напоями, а в разі потреби — організувати евакуацію населення з певних місць. Вичерпний перелік ВЦА, утворених під час проведення АТО, наведено в Указі Президента України «Про утворення військово-цивільних адміністрацій» № 123/2015 від 5 березня 2015 р. і № 329/2016 від 11 серпня 2016 р.

³³ У багатьох випадках місцеві органи влади, які до переміщення виконували адміністративні функції, більше не повертаються, тому державні послуги в цілому залишаються недоступними (у тому числі

громадський транспорт, школи, лікарні, швидка медична допомога, а також місцеві органи самоврядування). Так, адміністрацію Ясинуватського району, що перед тим була розташована в Ясинуватій, було переміщено до Очеретиного, що суттєво віддалило її від підпорядкованих їй населених пунктів, у тому числі Опитного (на 40 км), Красногорівки (більш ніж на 50 км), Пісків (більш ніж на 30 км) та Орлівки (більш ніж на 150 км). Також СММ отримала інформацію про те, що Волноваська районна адміністрація не мала можливості висловити свою думку і не була залучена до процесу адміністративно-територіального перерозподілу, під час якого 11 сільських рад Бойківського (колишнє Тельманове) і Новоазовського районів було передано під її юрисдикцію. Верховна Рада не передбачила механізму компенсації витрат, що зросли внаслідок цих змін. Серед інших прикладів можна навести селище Вільхове, жителі якого, щоб отримати будь-який офіційний документ, тепер змушені їхати до Северодонецька, за 90 км на північний захід від Луганська, тоді як раніше вони їздили до Луганська, що розташований менш ніж за 10 км від селища. Затримка з виплатою пенсій жителям Нижнього Луганської області була спричинена тим, що Управління Пенсійного фонду, яке раніше було розташоване в підконтрольному «ЛНР» Первомайську, було спочатку змушене переїхати до Лисичанська, а потім до Попасної. Нижче розташоване на відстані 40 км від Попасної, тому багато пенсіонерів не можуть дістатися Попасної для перереєстрації у Пенсійному фонді (спостереження СММ, червень 2016 р.).

³⁴ 11 січня 2015 р. Служба безпеки України (СБУ) оголосила про введення «Тимчасового порядку здійснення контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів вздовж лінії зіткнення у межах Донецької та Луганської областей», що регулює в'їзд та виїзд осіб із зони АТО. Тимчасовий порядок набув чинності 21 січня 2015 р. Згідно з Тимчасовим порядком в'їзд та виїзд із зони АТО повинен здійснюватися через сім визначених українською владою пунктів пропуску, розташованих уздовж сімох основних дорожніх коридорів. Див. Тематичний звіт СММ ОБСЄ «Захист мирного населення та свобода пересування в Донецькій і Луганській областях», 6 травня 2015 р. <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/157021>. Слід зауважити, що крім обмежень свободи пересування, визначених Тимчасовим порядком від 21 січня 2015 року, на блокпостах «ЛНР» і «ДНР» або урядових блокпостах (крім контрольних пунктів в'їзду-виїзду) встановлюють додаткові ситуативні вимоги для жителів. Так, на урядовому блокпості в Золотому Луганської області жителі повідомили, що до підконтрольної урядові частини Золотого через блокпост пропускали тільки тих, хто мешкає на певних вулицях міста.

³⁵ Див. «Тимчасовий порядок здійснення контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів вздовж лінії зіткнення у межах Донецької та Луганської областей», що набув чинності 21 січня 2015 року (зі змінами від 16 червня 2015 року).

³⁶ Постанова Кабінету Міністрів України № 1035 «Про обмеження поставок окремих товарів (робіт, послуг) з тимчасово окупованої території на іншу територію України та/або з іншої території України на тимчасово окуповану територію», ухвалена 16 грудня 2015 р. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1035-2015-%D0%BF>; «Тимчасовий порядок здійснення контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів та вантажів вздовж лінії зіткнення у межах Донецької та Луганської областей», чинний від 21 січня 2015 року (зі змінами від 16 червня 2015 року).

³⁷ Постанова Кабінету Міністрів України № 1035 «Про обмеження поставок окремих товарів (робіт, послуг) з тимчасово окупованої території на іншу територію України та/або з іншої території України на тимчасово окуповану територію», ухвалена 16 грудня 2015 р. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1035-2015-%D0%BF>.

³⁸ Згідно з листом Міністерства соціальної політики України від 16 лютого 2016 р. «Про посилення контролю щодо обліку ВПО» (далі — «Лист») місцеві структурні підрозділи соціального захисту отримали вказівки призупинити соціальні виплати зареєстрованим ВПО. Згідно з Листом соціальні виплати повинні бути призупинені до підтвердження адреси проживання ВПО. Внаслідок масових перевірок облікового статусу ВПО, які відбувалися в усіх областях країни, як зазначено в Листі, сотням тисяч ВПО було призупинено соціальні виплати на невизначений термін. Нові постанови Кабінету Міністрів України від 8 червня 2016 р. внесли зміни до порядку реєстрації ВПО, процедури підтвердження місця проживання та отримання соціальних виплат, а також визначили можливості для припинення виплати соціальної допомоги і пенсій ВПО, які не проживають у підконтрольних урядові районах. Постановою Кабінету Міністрів України № 352 «Про внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 509» від 8 червня 2016 р. положення Постанови Кабінету Міністрів України № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб» від 1 жовтня 2014 р. були узгоджені із Законом про ВПО. Ця Постанова також внесла зміну, згідно з якою ВПО, які вказали адресу державних органів або інших будівель, де вони фактично не мешкають, були зобов'язані перереєструватися до 20 липня 2016 р.

³⁹ «Рішення Ради Міністрів «ДНР» № 10–29 «Про затвердження Тимчасового положення про порядок державної реєстрації майнових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і надання інформації» від 3 червня 2015 року, http://old.dnr-online.ru/wp-content/uploads/2015/03/PostanovN10_29_03062015.pdf; «Рішення Ради Міністрів «ДНР» № 3–16 «Про затвердження Тимчасового порядку виявлення, обліку, зберігання, оцінки безхазяйного, конфіскованого та іншого майна, яке переходить у власність Донецької Народної Республіки і розпорядження ним» від 12 березня 2015 р. http://old.dnr-online.ru/wp-content/uploads/2015/03/PostanovN3_16_12032015.pdf; «Рішення Ради Міністрів «ЛНР» № 404 «Про затвердження Тимчасового положення про порядок державної реєстрації прав на нерухоме майно, їх обтяжень і надання інформації» від 8 серпня 2016 року, <http://sovminlr.su/akt/08.08.2016/404.pdf>.

⁴⁰ «Закон» «ДНР» про гуманітарну місію, акредитацію голів, співробітників, адміністративно-технічного персоналу гуманітарних місій в «ДНР» від 19 грудня 2014 р.; «постанова» про міжвідомчий комітет з питань акредитації гуманітарних місій у «ДНР», затверджена «наказом» «голови» «ДНР» від 29 червня 2015 р., № 104; процедура «акредитації» гуманітарних місій у «ЛНР» та «постанова» про міжвідомчий комітет з питань «акредитації» гуманітарних місій у «ЛНР», «затверджена» «постановою» «ради міністрів» «ЛНР» від 21 липня 2015 р.

⁴¹ Як відомо, такі випадки траплялися в підконтрольних урядові районах Донецької області, а саме: в Авдіївці (спостереження СММ, травень 2016 р.), Карлівці (спостереження СММ, травень 2016 р.), Миколаївці (спостереження СММ, червень 2016 р.), Кам'янці (спостереження СММ, червень 2016 р.); у підконтрольних урядові районах Луганської області — в Біловодську (спостереження СММ, травень 2016 р.), Троїцькому (спостереження СММ, травень 2016 р.), Лопаскиному (спостереження СММ, травень і серпень 2016 р.); у підконтрольному урядові Золотому (спостереження СММ, червень і липень 2016 р.); у підконтрольній «ДНР» Андріївці (спостереження СММ, травень 2016 р.); у підконтрольних «ЛНР» Христовому (спостереження СММ, вересень 2016 р.), Паньківці (спостереження СММ, вересень 2016 р.) і Раївці (спостереження СММ, вересня 2016 р.). Наскільки поширеною є ситуація, коли озброєні члени «ДНР» та «ЛНР» займають об'єкти приватної власності в підконтрольних їм районах, поки невідомо.

⁴² 3 липня в підконтрольному урядові Золотому (60 км на північний захід від Луганська) СММ зафіксувала новий блокпост на в'їзді до населеного пункту, де Збройні сили України займають приватні будинки і де також проживає цивільне населення. Заступниця голови сільради (жінка сорока років) повідомила СММ, що Збройні сили України займають приблизно десять жилих будинків. Спостерігачі також бачили, як військовослужбовці Збройних сил України входили та виходили з трьох будинків у цьому районі. Єдиний альтернативний в'їзд до цього району було перекрито гілками та насипом з піску (спостереження СММ, 4 липня 2016 р.).

⁴³ Наприклад, 9 серпня у підконтрольному «ДНР» с. Пікузи (колишнє Комінтернове) Донецької області СММ, зафіксувавши вибиті шибки та осколкові пошкодження дахів та стін кількох будинків, виявила ознаки обстрілу з міномета калібру 120 мм (який, імовірно, стався напередодні увечері). Через три дні СММ помітила бойову машину піхоти (БМП-1) на дворі будинку на західній околиці села.

⁴⁴ Наприклад, спостерігачі СММ спілкувалися з жителькою підконтрольного урядові Золотого, яка повідомила, що вона була змушена залишити свій дім у 2014 році. Тим часом його зайняли військові. Їй дозволили відвідати своє житло в грудні 2015 року, щоб забрати особисті речі, але більшість речей в будинку була знищена або пошкоджена (спостереження СММ, червень 2016 р.).

⁴⁵ Спостереження СММ, травень 2016 р.

⁴⁶ Спостереження СММ, вересень 2016 р.

⁴⁷ Спостереження СММ, вересень 2016 р.

⁴⁸ Наприклад, жителі Веселого в Донецькій області скаржилися, що військовослужбовці Збройних сил України споживають електрику, але не компенсують власникам її вартість (спостереження СММ, травень 2016 р.). Подібна ситуація була в підконтрольних урядові Троїзбенці і Кримському (спостереження СММ, вересень 2016).

⁴⁹ Спостереження СММ, травень і червень 2016 р. у підконтрольній урядові частині Золотого, а також у Троїцькому та Оріховому.

⁵⁰ Жителі також скаржилися на те, що вони не можуть відвідати цвинтарі через близькість військових позицій або через наявність боєприпасів, що не вибухнули, мін або вибухонебезпечних залишків війни (ВЗВ), а саме в підконтрольному урядові Лопаскиному в Луганській області (спостереження СММ, липень 2016 року).

⁵¹ Спостереження СММ, липень 2016 р.

⁵² Спостереження СММ, травень 2016 р.

⁵³ Оперативний звіт Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні (СММ): СММ потрапила під мінометний обстріл у Водяному, 22 червня 2016 р. <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/248216>.

⁵⁴ Спостереження СММ, вересень 2016 р.

⁵⁵ Так, у Донецькій області в Ленінському (спостереження СММ, травень 2016 р.), Артемовому (спостереження СММ, червень 2016 р.), Чермалику (спостереження СММ, червень 2016 р.), Мар'їнці (спостереження СММ, червень 2016 р.), Зайцевому (спостереження СММ, червень 2016 р.), Красногорівці (спостереження СММ, червень 2016 р.), Первомайську (спостереження СММ, червень 2016 р.), Миколаївці (спостереження СММ, червень 2016 р.), Новотроїцькому (спостереження СММ, червень 2016 р.), Горлівці (спостереження СММ, червень 2016 р.), Миронівському (спостереження СММ, червень 2016 р.), Луганському (спостереження СММ, липень 2016 р.); підконтрольному «ДНР» Ясному (спостереження СММ, травень 2016 р.), підконтрольному «ДНР» Донецьку (спостереження СММ, травень, червень, липень), підконтрольному «ДНР» Докучаєвську (спостереження СММ, червень і липень 2016 р.), підконтрольній «ДНР» Старомихайлівці (спостереження СММ, червень 2016 р.), підконтрольному «ДНР» Комінтерновому (спостереження СММ, липень 2016 р.), підконтрольному «ДНР» Тавричеському (спостереження СММ, червень 2016 р.), підконтрольному «ДНР» Заїченко (спостереження СММ, липень 2016 р.); підконтрольній «ДНР» Крутій Балці (спостереження СММ, вересня 2016 р.). У Луганській області: у Новоолександрівці (спостереження СММ, червень і липень 2016 р.), Станиці Луганській (спостереження СММ, липень 2016 р.), Щасті (<http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/261826>), Лобачевому (спостереження СММ, серпень 2016 р.); підконтрольному «ЛНР» Молодіжному (спостереження СММ, липень 2016 р.), підконтрольній «ЛНР» Раївці (спостереження СММ, липень 2016 р.). СММ евакуювала передову патрульну базу в Щасті через мінометний обстріл [31 серпня 2016 року](#).

⁵⁶ З міркувань безпеки спостерігачі СММ не могли потрапити до підконтрольної «ДНР» Жованки або південної частини Зайцевого з червня 2016 року. Волонтери і місцеві громадські організації, які тут працюють, надали цей огляд спостерігачам Місії (спостереження СММ, вересень 2016 року).

⁵⁷ Останні новини від Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні (СММ) <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/260536>.

⁵⁸ Спостереження СММ, липень 2016 р.

⁵⁹ Згідно з планом дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини та відповідно до Комплексної державної програми для ВПО передбачено створення механізму компенсації за пошкоджені та зруйновані об'єкти нерухомості, земельні ділянки та майно, на основі Постанови Кабінету міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1094 «Про затвердження Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року».

⁶⁰ Останні новини від Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні (СММ) на основі інформації, що надійшла станом на 19:30, 22 вересня 2016 р., 23 вересня 2016 р. <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/267466>.

⁶¹ Населені пункти, в яких місцеві жителі повідомляли спостерігачам СММ під час їхніх візитів про нестачу води: у Луганській області — підконтрольні урядові населені пункти Золоте (спостереження СММ, травень–липень 2016 року); Антрацит (спостереження СММ, червень 2016 року); Розквіт (спостереження СММ, липень 2016 року); Широкий (спостереження СММ, липень 2016 року); підконтрольний «ЛНР» Пролетарський (спостереження СММ, травень 2016 року), де жителі розповіли про критичну ситуацію з водою в селі, у якому протягом останніх двох тижнів триває ремонт пошкоджених труб, під час якого систему центрального водопостачання відключено; інші підконтрольні «ЛНР» населені пункти: Калинове-Борщувате (спостереження СММ, травень 2016 року), Кам'яне (спостереження СММ, травень 2016 року), Первомайськ (спостереження СММ, липень 2016 року), Новий (спостереження СММ, липень 2016 року), Красний Яр (спостереження СММ, липень 2016 року), Молодіжне (спостереження СММ, липень 2016 року), Золоте-5, де протягом останніх двох років місцеве населення залишається без води; технічну воду доставляють в цистернах двічі на тиждень, а питну воду жителі мусять купувати самі (спостереження СММ, липень 2016 р.); Брянка (спостереження СММ, липень 2016 р.), Алчевськ (спостереження СММ, липень 2016 р.), Комісарівка (спостереження СММ, липень 2016 р.), Чорнухине (спостереження СММ, липень 2016 р.); у Донецькій області — підконтрольні «ДНР» Дебальцеве (спостереження СММ, травень 2016 р.), Вуглегірськ (спостереження СММ, травень 2016 р.), Оленівка (спостереження СММ, травень 2016 р.).

⁶² Луганська система водопостачання є об'єднаною регіональною мережею постачання. Система пролягає між Балакирівкою та Антрацитом і живиться з кількох джерел, майже всі з котрих розташовані в підконтрольних урядові районах, тоді як більшість споживачів проживають у підконтрольних «ЛНР» районах. Фільтрувальна станція в Балакирівці очищує воду з річки Сіверський Донець і передає її через п'ять водонапірних станцій до підконтрольного «ЛНР» Антрацита, звідки вода розподіляється по всіх

населених пунктах між ними. Основна магістраль проходить від Балакирівської фільтрувальної станції і перетинає лінію зіткнення в районі між підконтрольним урядові Золотим і підконтрольним «ЛНР» Первомайськом. Лисичанськ і Северодонецьк не під'єднані до цієї системи. Луганськ також не під'єднаний до неї, а вода подається в місто з незалежних окремих джерел. Донецька міська система водопостачання також є великою регіональною мережею. Потреба у воді для цієї системи переважно забезпечується одним джерелом — річкою Сіверський Донець. Придатні джерела ґрунтових вод є на півночі, тоді як на півдні ґрунтові води або забруднені внаслідок гірничодобувних робіт, або після таких робіт їхній рівень знизився настільки, що вони непридатні для використання в системі центрального водопостачання. Тому віддалені південні райони цілком залежать від річки Сіверський Донець.

⁶³ Сторони домовилися про створення товариства з обмеженою відповідальністю «Джерело нового життя», яке було зареєстроване 17 лютого в Северодонецьку. Основною метою створення ТОВ є легалізація оплати послуг водопостачання між «ЛНР» та урядом. Між двома компаніями, «Попаснянський водоканал» (ОРЛО) і «Джерело нового життя» (Україна), 18 серпня був підписаний договір на постачання води. На момент підготовки цього звіту питання оплати залишається відкритим.

⁶⁴ Міжнародний комітет Червоного Хреста, прес-реліз, 5 жовтня 2016 р., <https://www.icrc.org/en/document/ukraine-crisis-water-supply-600000-people-under-threat>.

⁶⁵ Почастішали перебої з водопостачанням, що зумовлено багатьма факторами, зокрема: 1) зношення устаткування та водопроводів, що потребують ремонту, які були ще більше пошкоджені внаслідок бойових дій; 2) зниження потужностей основних водних насосів через перебої з подачею електроенергії, спричинені обстрілами електромереж, що живлять насоси; 3) проблеми з доступом, спричинені присутністю збройних формувань, особового складу, наявністю мін та боєприпасів, що не вибухнули, а також поганим станом доріг, який унеможлиблює місцевому населенню доступ до колодязів або води, яку підвозять автоцистернами; 4) проблеми з доступом, через які робітники не можуть провести ремонтні роботи або отримати запасні частини, необхідні для ремонту водопроводів; 5) розпорядження, які обмежують свободу пересування та/або поставку товарів або води через лінію зіткнення, що таким чином перешкоджає поставці води з підконтрольних урядові районів до районів, непідконтрольних уряду України; а також 6) часті відключення водопостачання, що ще більше погіршило ситуацію. Додаткові фактори включають нестачу коштів для проведення частих ремонтів у поєднанні зі зниженням грошових зборів з територій, непідконтрольних урядові; скорочення споживчої бази внаслідок міграції населення з охоплених конфліктом районів, а також вплив кваліфікованих робочих, які здатні обслуговувати та ремонтувати системи водопостачання. Усе це приклади факторів, які погіршують проблеми нерегулярних поставок водопровідної води. Див. тематичний звіт СММ ОБСЄ, «Доступ до води в охоплених конфліктом районах Донецької та Луганської областей», вересень 2015 р. <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/183191?download=true>.

⁶⁶ Так само 18 серпня керівництво фільтрувальної станції в Світлодарську Донецької області повідомило СММ, що станція потрапила під обстріл близько 05:30 17 серпня. Згідно з отриманою інформацією станція забезпечує водою підконтрольний урядові Світлодарськ і підконтрольне «ДНР» с-ще Улянівське (приблизно 12 800 жителів) і є єдиним джерелом водопостачання для Світлодарської електростанції. Співрозмовники також додали, що два снаряди розірвалися безпосередньо поруч зі станцією. Спостерігачі бачили, що снаряд влучив у резервну ємність, тим самим зруйнувавши її вщент. Керівництво заявило, що станція може працювати на половину своєї потужності, внаслідок чого очікується серйозна нестача води. Спостерігачі бачили свіжу воронку на асфальтованій під'їзній дорозі із західного боку будівлі, на відстані близько десяти метрів від зовнішньої стіни. Бетонна стіна будівлі була пошкоджена осколками, а вікна обох поверхів були вибиті. Всередині будівля була суттєво пошкодженою. Див. Останні новини від Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні (СММ), 18 серпня 2016 р. <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/260506>. Перебуваючи 19 серпня в Світлодарську, члени патруля Місії бачили три свіжі воронки в районі поля поблизу фільтрувальної станції. Одна воронка була розташована на відстані 70 м від станції, а дві інші — неподалік високовольтних ліній електропередачі. СММ проаналізувала дві з них і визначила, що вони виникли від влучення артилерійських снарядів калібру 152 мм, випущених зі східно-південно-східного напрямку. На ґрунті поряд із третьою воронкою спостерігачі також знайшли осколки, які відповідали артилерійському снаряду калібру 152 мм. СММ також бачила обрив лінії електропередачі внаслідок обстрілу, див. Останні новини від Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні (СММ), 21 серпня 2016 р. <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/260701>.

⁶⁷ Це стосується високовольтної лінії електропередачі між трансформаторною підстанцією на околиці підконтрольної «ЛНР» Михайлівки і підконтрольними урядові районами на південь від Золотого. Ця підстанція забезпечує електрикою міста і промислові підприємства з обох боків лінії зіткнення, у тому числі хімічний завод у Северодонецьку і місто Стаханов.

⁶⁸ Спостереження СММ, травень 2016 р.

⁶⁹ Останні новини від Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні (СММ), 30 травня 2016 р. <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/243881>.

⁷⁰ У Луганській області СММ стежила за дотриманням режиму припинення вогню («вікно тиші») під час проведення ремонтних робіт на трубопроводі, що з'єднує насосну станцію в Петрівському з підконтрольним «ЛНР» Луганськом, відновленню фільтрувальних свердловин та водопроводів у Красному Лимані, газо- та водопроводів поблизу Слов'яносербська, ремонту високовольтних ліній електропередачі в Обозному, Веселій Горі, Привітному, Голубівському та Красному Лимані, а також проведенню ремонтних робіт на електростанції у Щасті (підконтрольна урядові). У Донецькій області СММ забезпечила можливість проведення ремонту газопроводу між Мар'їнкою та Красногорівкою, а також ремонту газопроводу і високовольтної лінії електропередачі поблизу Комінтернового. Протягом звітного періоду СММ зафіксувала численні порушення режиму припинення вогню безпосередньо поряд з місцем, де проводилися ремонтні роботи. Наприклад, ремонт життєво важливих систем водопостачання в районі Зайцевого та Золотого (шахта «Карбоніт») – Первомайського припинявся кілька разів через порушення режиму припинення вогню. Не було можливості відновити лінії електропередачі поблизу Майорська через ризик постійних обстрілів. Перестрілки перешкождали проведенню ремонту трубопроводу, який з'єднував Артемівський фенольний завод з його шламонакопичувачем поблизу Горлівки. Насосна станція неподалік Оленівки, яка постачає воду до п'ятьох населених пунктів, припинила свою роботу у квітні внаслідок пошкодження лінії електропередачі. Початок ремонтних робіт затягується, а ступінь пошкоджень підвищується через неспроможність домовитися про встановлення «вікна тиші» для забезпечення можливості проведення ремонту об'єктів життєзабезпечення. СММ продовжує сприяти досягненню такої домовленості через СЦКК.

⁷¹ Наприклад, у підконтрольному «ЛНР» Слов'яносербську, де команда з розмінування мусила провести розмінування місцевості, щоб співробітники Луганської газової компанії могли прокласти труби між підконтрольними «ЛНР» Слов'яносербськом і Пришибом (спостереження СММ, червень 2016 р.). Неподалік підконтрольного «ЛНР» Обозного Луганської області ремонтні роботи на електричних опорах довелося призупинити через виявлення протитанкової міни. Крім того, у підконтрольному урядові Артемовому (42 км на північний схід від Донецька) треба було призупинити ремонтні роботи на заводі через те, що на під'їзних дорогах у напрямку лінії зіткнення начебто будували фортифікаційні споруди.

⁷² Два медичні працівники в одній з лікарень Донецька порізно повідомили спостерігачам, що вночі 30 серпня до них було доправлено літню жінку. Їй було надано медичну допомогу у зв'язку з легкими осколковими пораненнями ніг. За словами одного зі співбесідників, жінка розповіла медперсоналу, що вона отримала поранення, коли перебувала на своєму робочому місці у водонагрівальній котельній у Київському районі підконтрольного «ДНР» Донецька. Останні новини від Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні (СММ), 30 серпня 2016 р.: <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/261856>.

⁷³ СММ сприяла дотриманню режиму припинення вогню у зв'язку з ремонтом на електростанції в Щасті. Відповідальний за роботу електростанції повідомив СММ, що співробітники перевіряють позитивні та негативні кабелі живлення насоса та пізніше спробують запустити насос. Почувши два вибухи поблизу, співробітники електростанції негайно припинили роботу того дня (спостереження СММ, липень 2016 р.). 10 травня в третій поверх місцевої електростанції у підконтрольному урядові Щасті знову влучила граната. За повідомленнями, один співробітник зазнав важких осколкових поранень, а два інші (обидва чоловіки) отримали легкі поранення внаслідок вибуху гранати. СММ бачила сліди від удару на підлозі, численні розбиті вікна та кров. 12 травня, коли СММ готувалася до запуску БПЛА для моніторингу ремонтних робіт на газопроводі в підконтрольному «ДНР» Петровському районі Донецька, двоє озброєних чоловіків пригрозили збити БПЛА СММ.

⁷⁴ Наприклад, у Куйбишевському районі підконтрольного «ДНР» Донецька 29 липня СММ бачила воронки, розташовані дуже близько від житлових кварталів, а також зафіксувала осколочні пошкодження газопроводу, на якому на той час проводилися ремонтні роботи з усунення попередніх пошкоджень. У підконтрольних урядові та «ЛНР» районах Золотого сталася перестрілка в той час, коли патруль Місії здійснював моніторинг ремонтних робіт (спостереження СММ, серпень 2016 р.). Так само з 23 липня 2016 року обстріли приміщень насосної станції першого підйому Південнодонбаського водопроводу посилювалися у вечірній та нічний час, а під час стрілянини застосовувалася стрілецька зброя та легка артилерія. Були пошкоджені фасад, вікна, кабелі й енергетичне обладнання. Ці дії становлять загрозу життю робітників насосної станції і можуть призвести до повної зупинки її роботи (необхідно здійснювати нагляд та контроль за роботою станції). Внаслідок цього співробітники компанії «Вода Донбасу», які обслуговують насосну станцію у Василівці, неподалік Крутої Балки та в районі

Ясинуватої–Авдіївки, погрожували страйком через безупинні бойові дії та обстріли, які становили загрозу їхній особистій безпеці.

⁷⁵ Так само в підконтрольній «ДНР» Новоолександрівці та підконтрольному «ЛНР» Калиновому спостерігачам СММ повідомили, що проведення вакцинації дітей ускладнюється тим, що бригади медпрацівників не можуть дістатися цих населених пунктів (спостереження СММ, травень 2016 р.).

⁷⁶ Оперативний звіт Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні (СММ): Обстріл в Оленівці, 28 квітня 2016 р. <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/237006>.

⁷⁷ Спостереження СММ, червень 2016 р.

⁷⁸ Спостереження СММ, червень 2016 р. Медперсонал лікарні в підконтрольній урядові Петрівці Луганської області також повідомив про зростання кількості пацієнтів, які зверталися за допомогою до психіатра (спостереження СММ, травень 2016 р.). У підконтрольній «ДНР» Ясинівці Донецької області кілька жителів повідомили СММ, що їхні діти зазнали психологічних травм внаслідок обстрілів (спостереження СММ, червень 2016 р.).

⁷⁹ Спостереження СММ, вересень 2016 р.

⁸⁰ <http://www.msf.org/article/ukraine-msf-refused-permission-work-lugansk-leaving-vulnerable-people-deprived-essential>.

⁸¹ У підконтрольному «ЛНР» Калиновому (58 км на захід від Луганська) СММ відвідала Калинівську центральну районну лікарню, де надають медичні послуги близько 4500 жителям цього району. Наразі єдиним джерелом фінансування лікарні є бюджетні кошти, що виділяє «ЛНР» (спостереження СММ, травень 2016 р.). Варто також відзначити призупинення діяльності організації «Лікарі без кордонів» (Medecins Sans Frontieres): <http://www.msf.org/en/article/ukraine-%E2%80%9Cwe-are-lost-here-and-very-scared%E2%80%9D>.

⁸² Наприклад, у Новолуганському Донецької області є лише один лікар-терапевт. Отримати консультацію спеціаліста можна лише в Світлодарську або Бахмуті (спостереження СММ, червень 2016 р.). Приблизно 350 дітей у Новолуганському Донецької області позбавлені медичного обслуговування (спостереження СММ, травень 2016 р.).

⁸³ На момент підготовки цього звіту директор Департаменту експертної медичної допомоги та контролю якості медичних послуг Міністерства охорони здоров'я повідомив СММ, що у секторі охорони здоров'я катастрофічно не вистачає кадрів. Штат медичних установ укомплектовано лише на 40–60%. Водночас в офісі Уповноваженого Верховною Радою України з прав людини пояснили, що дефіцит медичних послуг у зоні проведення антитерористичної операції (АТО) спостерігався ще до моменту виникнення конфлікту.

⁸⁴ Оскільки пологовий відділ не працює, породіллі вимушені їздити до підконтрольного урядові Біловодська (на відстані понад 100 км). Найближча лікарня, яка забезпечує лікування онкологічних захворювань сучасними методами, розташована в Харкові (на відстані понад 200 км). Пацієнтів з психічними захворюваннями направляють до психіатричної лікарні у Сватовому (понад 100 км).

⁸⁵ Наприклад, центр гемодіалізу на базі міської лікарні № 2 у підконтрольній «ЛНР» Горлівці, дитяче травматологічне відділення Донецької лікарні і центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів у підконтрольному «ЛНР» Сорокиному (колишній Краснодон).

⁸⁶ Див. також результати дослідження Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, наведені в 15-ій доповіді про ситуацію з правами людини в Україні, с. 47, п. 194: *«УВКПЛ закликає всі сторони конфлікту вживати усіх необхідних заходів для захисту цивільного населення. Це передбачає повне відведення військових сил та озброєння від лінії зіткнення, виведення їх з об'єктів, що користуються спеціальним захистом за міжнародним правом, таких як: школи, лікарні та інші медичні установи, та відмову від використання мінометів та ракетних систем у населених районах»*.